Centre for Studies in Social Sciences, Calcutta

Documentation of rare Assamese books in collaboration with Assam Sahitya Sabha, Jorhat and the Ford Foundation: microfilmed and digitised in October 2006

Record No: 2006/ 165	Language of work: Assamese
Author (s) / Editor (s): ✓ Lakhinath Bezbaruah	
Title: বাঁহী	
Transliterated Title: Baanhi	
Translated Title:	
Place of Publication: Calcutta (Kolkata)	Publisher: Editor
Year: 1920 (1842 Sak)	Edition:
Size: 25 cms – 351 pages	Genre: Magazine
Volumes: 10 (2, 1, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12 issues)	Condition of the original: Brittle
Remarks: Gilted –	
Holding institute: Assam Sahitya Sabha, Jorhat	Microfilmed and digitised by: Centre for Studies in Social Sciences, Calcutta, 2006.

Microfilm Roll No:	From gate:	To gate:

৫৩৭৩/আ:
১৫.৮.৭৯

বাঁহী।

দশম বছৰ। ১৮৪২ শক। কাতি। ৭ম সংখ্যা।

গীত।

(১)

প্ৰকৃতিয়ে আজি বন্দে ;
তোমাৰে কাৰণে কাননত ফুল,
তোমাৰে কাৰণে মলয় মৃদুল ;
তোমাৰে কাৰণে বিহঙ্গমকুল
গায় গীত মধু ছন্দে।
আজি কিনো বিতোপন সুনীল গগন,
তৰুণ অৰুণ কনক কিৰণ ;
তটিনীয়ে তান কি মনোমোহন
তুলিছে আজি আনন্দে।

(২)

কোনে সৰজিলে এই বিশ্বখনি
এনে মনমোহা কৰি ?
কাৰ হাঁহিটিয়ে বিশ্ব বিয়পিছে
অপৰূপ ৰূপ ধৰি ?
কাৰ মউসনা বাঁহীটিৰ তান
উঠিছে এদুৱা শুনা, পাতি কাণ ;
যমুনা তটিনী বইছে উজান,
নাচিছে ধীৰ লহৰী।

শ্ৰীসিংহদত্তদেৱ অধিকাৰী।

৫৩৭৩/অ:

বৰদলৈ আৰু আমি।

(১)

বৰদলৈয়ে তেওঁৰ কাকতত কুৰলিৰ তাণ্ডৱ জ্বালকৈয়ে তৰিছে। তাত দুইফলীয়া কথাৰ দোষ বাণিৰে তেওঁ হু হু কৰে মাকো চলাব লাগিছে। স্বদেশীৰ দিনত এইটোও এটা ভাল স্বদেশ হিতৈষিতা। তেওঁ আমাক দঢ়াই কৈছে, আমি কেনো "লজিকৰ" 'পইণ্ট' এৰি বেৰে ছালে কোবাব লাগিছোঁ. তেওঁ কিন্তু নিখুত লজিছিয়ান হৈয়েই চলি আছে। বেচ কথা। কিন্তু লজিকৰ জ্ঞানশূন্য সৰ্ব্বসাধাৰণে লজিক সুবুজিলেও এইটো বুজিব আৰু বুজিছেও যে কাৰ পোহনীয়া মহাব্যাঘ্ৰীয়ে বুদ্ধীৰ সংসাৰ-বনত পশি পতি-পুত্ৰ-সমন্বিতে সত্যৰ মেষবোৰ ধৰি খাব লাগিছে। আমি কলিত তেওঁৰ পূজ্য ধৰ্ম্মৰ গুৰু আদৰ্শ বা আইডিয়েলক কেনো ওপৰপৰা নমাই আনি আমাৰ নাম ধৰ্ম্মৰ নীচ আসনত বহুৱাইছোঁ; আৰু শঙ্কৰ মাধৱেও তাকে কৰি তেওঁলোকৰ প্ৰচলিত ধৰ্ম্মক বৌদ্ধ ধৰ্ম্ম কৰি পেলাইছিল, কিন্তু "ধৰ্ম্মসংস্থাপনাৰ্থায় সম্ভৱামি যুগে যুগে" বুলি প্ৰতিজ্ঞা কৰা শ্ৰীকৃষ্ণই দামোদৰ, আৰু হৰিদেৱ ৰূপে অৱতাৰ হৈ তাকে কোনোমতে ৰক্ষা কৰিলে। অৰ্থাৎ জানিবা বুদ্ধৰ দ্বিতীয় সংস্কৰণ শঙ্কৰদেৱৰ দ্বাৰা ম্লানি হোৱা বা হব খোজা ধৰ্ম্মক উদ্ধাৰ কৰিবৰ অৰ্থেই দামোদৰ-ৰূপী শ্ৰীকৃষ্ণৰ আগমন। বৰদলৈৰ কথাৰ মৰ্ম্মই এই। এই বাবেই তেওঁৰ গৰমূৰীয়া লেখকে শঙ্কৰৰ ধৰ্ম্মক অশাস্ত্ৰীয় আৰু শঙ্কৰক অবিজ্ঞজন বুলিছিল। আৰু গৰমূৰীয়াই এই বাবেই "এফেৰা আক্ষেপ কৰিলে" আৰু আমি হেনো সেই মিহি সুৰীয়া আক্ষেপ কেখা মিহিকৈ সুবুজি তেওঁৰ কথাক Impudent, silly, fool বিশেষণেৰে বিভূষিত কৰিলোঁ এই বুলি বৰদলৈয়ে কয়। আৰু তেওঁ কয় মহাপুৰুষীয়াৰ হেনো গালি পৰাটোৱেই ধৰ্ম্ম, আৰু অন্য গালিগালাজ। বৰদলৈয়ে কিন্তু নিজে কদাপি তেনে নকয় বুলি উদাৰতা প্ৰকাশ কৰি কৈছে, আৰু নিজৰ ধৈৰ্য্য তেওঁ কেতিয়াও হেৰুৱা নাই আৰু নেহেৰুৱায়ও হেনো; বোধ কৰোঁ, কাৰণ তেওঁৰ ধৰ্ম্ম দামোদৰীয়া। তাহানি অৰ্জ্জুনে প্ৰতিজ্ঞা ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰাৰ নিমিত্তে আত্মহত্যা কৰিবলৈ যাওঁতে শ্ৰীকৃষ্ণই অৰ্জ্জুনক কৈছিল যে তুমি যিমান পাৰা আত্ম প্ৰশংসা কৰা, মৰিব নালাগে, তেনেহলেই তোমাৰ আত্মহত্যাৰ তুল্য হব। বৰদলৈৰ এই আত্মশ্লাঘা কেৰি তেওঁৰ বন্ধু গৰমূৰীয়াৰ আক্ষেপ কেখাৰ দৰেই নিৰ্দ্দোষ আৰু নিপেঠা জাতৰ দেখি আমি সুখী হলোঁ, আৰু তেওঁৰ অটল ধৈৰ্য্য আৰু আমাৰ টগ্‌বগ্ অধৈৰ্য্য দেখি আমি লাজতে অপমান হলোঁ। পাঠকে কিন্তু নাপাহৰে যেন, যে গৰমূৰীয়াই আক্ষেপকেৰি কৰি মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মক কি বুলিছিল। আমি তেওঁৰ কথা এই খিনিতে আকৌ তুলি দিওঁ পাঠকে পঢ়ক— "শঙ্কৰদেৱৰ মতানুবৰ্ত্তী লোকসকলে শাস্ত্ৰীয় বিধি বিধানলৈ দৃষ্টিপাত নকৰি গড্ডলিকা প্ৰবাহবৎ আদৰ্শবিহীন গতিৰে ধৰ্ম্মপথত প্ৰবৰ্ত্তে, দামোদৰদেৱৰ মতানুবৰ্ত্তীসকলে তেনেদৰে অশাস্ত্ৰীয় মত নামানে। শঙ্কৰদেৱৰ মতানুবৰ্ত্তী সকলে যেনেকৈ শঙ্কৰৰ ৰচিত অনুবাদ পুথিকেখনকে চৈতন্য বস্তু বুলি মানি তাতে পূজা কৰে, দামোদৰীয়াসকলে সেই বিধান অশাস্ত্ৰীয় গতিকে তাক হেয় জ্ঞান কৰি শাস্ত্ৰোক্ত মত মানি মূৰ্ত্তি পূজা কৰে। শাস্ত্ৰবিধি বিদ্যমান থকাত কোন পণ্ডিত মানী লোকে নো পুথিত পূজা কৰিব?" ইয়াৰ উত্তৰত আমি কি কৈছিলোঁ পাঠকসকলৰ নিশ্চয় মনত আছে। শঙ্কৰৰ ধৰ্ম্মক অশাস্ত্ৰীয়, আৰু শঙ্কৰ আৰু তেওঁৰ পথানুবৰ্ত্তীসকলক অপণ্ডিত আৰু অমানী বোলাটো বৰদলৈৰ মতে এফেৰা মিহি আক্ষেপ হব পাৰে, কিন্তু আমাৰ মতে হলে সি অপমানজনক গালি আৰু লাইবেল। আমি কিন্তু তেনেকৈ তেওঁলোকৰ দামোদৰীয়া ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে কোৱা-হেঁতেন তেওঁলোকে ডিফেমেশ্যন ধাৰাৰ বিচাৰ বিচাৰি আদালতৰ আশ্ৰয় ললেহেঁতেন আৰু আমাৰ ডিঙত আকোৱাল মাৰি ধৰি মুখত চুমা কেতিয়াও নেখালেহেঁতেন কিজানি। বৰদলৈয়ে কয় যে তেওঁ গালিও নাপাৰে, ধৈৰ্য্যও নেহেৰুৱায়। অৰ্থাৎ আমাক তেওঁ

আমাৰ আচল কথাৰ উত্তৰ নিদি আওপাকে এপাচী প্ৰশ্ন কৰি, উত্তৰ পাবৰ আগেয়েই Foul play কৰোতা বুলিম বুলি শাসন কৰা কাৰ্য্যটো, আৰু শঙ্কৰৰ ধৰ্ম্মক পাকে প্ৰকাৰে বৌদ্ধধৰ্ম্মৰ শাৰীত পেলাবলৈ যোৱাটো কাৰ্য্যও তেওঁ দামোদৰীয়া ধৰ্ম্মত আজি ২৬ বছৰব্যাপী শৰণ ভজন লৈ পৈণত হোৱা আৰু পকি মৰহি যোৱাৰ ফল বুলি ধৰি লব লাগিব হবলা, তেওঁৰ গাত দায় দিব নাপায়। আমি অধৈৰ্যাই কিন্তু কওঁ যে তেওঁ যদি ওপৰত কোৱা মিহি আক্ষেপৰ নিচিনা আক্ষেপ আকৌ তেওঁৰ কাকতত কৰায় তেন্তে সেই আক্ষেপ কৰোতাৰ আক্ষেপক অকল Silly, fool বুলিয়েই এইবাৰ মহাপুৰুষীয়াই নেৰে, কিছুদিনৰ আগতে তেওঁলোকৰ ফালৰ পৰা অশ্লীল কিতাপ এখন প্ৰকাশ কৰোতা এজনৰ যেনে অৱস্থা ঘটিছিল, তেনে হবৰ সম্পূৰ্ণ সম্ভৱ।

বৰদলৈয়ে লেখি স্বীকাৰ কৰিছে, যে "শঙ্কৰদেৱ বৈকুণ্ঠগামী হোৱাৰ পিছত মহাপুৰুষীয়া আৰু বামুণীয়া দুটা দল হল।" আমিও আজি ইমান দিনে ইয়াকেহে টৈক আহিছোঁ। এতিয়া আমাৰে সৈতে তেওঁ একেমত হোৱাত সুখ পালোঁ। তেওঁ কৈছে "ইয়াৰ মূলত যে শ্ৰীমাধৱদেৱ তাক সকলোৱে জানে।" আমি কওঁ জানে আৰু জানে যে দামোদৰদেৱো, আৰু দামোদৰদেৱেই ঘাই; কাৰণ Towering personality শঙ্কৰদেৱৰ গলতে শঙ্কৰৰ ধৰ্ম্মত বামুণীয়া ভাৱ তেওঁ সুবাগে দেখি মাধৱদেৱে বিৰক্ত হৈ তেওঁৰে সৈতে সম্পৰ্ক পৰিত্যাগ কৰিলে। বৰদলৈয়ে তুলি দিয়া চৰিত্ৰতে এই কাৰণ স্পষ্ট হৈ আছে—

"বৰিষেক মাত্ৰ গুৰু বৈকুণ্ঠ যাইবাৰ।
এতেকে পৰিল মতি দেখোহোঁ তোমাৰ॥
আপোনাৰ মতে তুমি থাকা আনে যাই।
তোমাৰে আমাৰে সম্ভাষণ আৰ নাই।"

বৰদলৈয়ে শঙ্কৰচৰিত্ৰলেখকসকলৰ বিষয়ে কৈছে;—"কিন্তু এই দাহোৱালেই মহাপুৰুষীয়া পন্থৰ লোক।" ইয়াৰ মানে তেওঁলোক বিশ্বাসৰ অযোগ্য। অৰ্থাৎ মহাপুৰুষৰ চৰিত্ৰলেখক দামোদৰীয়া হব লাগিব, তেহে সি নিৰপেক্ষ হব। ডাঙৰ কথা, যে দামোদৰৰ চৰিত্ৰ মহাপুৰুষীয়া ৰামচৰণ ঠাকুৰ আদিয়ে যি লেখিছে, তেওঁ আকৌ বিপক্ষদলৰ version বুলি বিশ্বাস নকৰে, আকৌ দামোদৰীয়া চৰিত্ৰকাৰ সকলে যি লেখিছে তাক বিশ্বাস কৰিবলৈকো কয়। *Argumentum ad hominum* বাক্য অওপাওতা লজিছিয়ান বৰদলৈৰ লজিক বুজা টান। আমি এতিয়া বুজিলোঁ, মৰ্লিলিখিত গ্লেডষ্টোনৰ জীৱন-চৰিত্ৰ অবিশ্বাস্য; কাৰণ মৰ্লি গ্লেডষ্টোনৰ দলৰ লোক; ইত্যাদি ইত্যাদি। আৰু এটা কথা বৰদলৈয়ে দিছে, যে যাৰ জীৱনী লেখা যায়, জীৱনী-লেখক তাৰ সমসাময়িক নহলে সেই জীৱনী inadmissible অবিশ্বাস্য, কাৰণ "শুনা কথাক ইংৰাজীত hearsay বোলে। ই সাক্ষ্যৰ বা Evidence-অৰ গ্ৰাহ্য নহয়"। যি হওক, বৰদলৈয়ে ইমান বছৰ Evidence Act ঘাটি হাকিমি কৰাৰ ফল ফলিল। আশা কৰোঁ দামোদৰদেৱৰ চৰিত্ৰলেখক কেইজন দামোদৰদেৱৰ সমসাময়িক আছিল, সেই দেখিহে সেইবোৰ চৰিত্ৰ hearsay নহয়। শ্ৰুতি (বেদ) আৰু আন আন হিন্দু শাস্ত্ৰ hearsay নে কি, বৰদলৈৰপৰা এটা ruling পালে বৰ্ত্তোঁ। আৰু এটা কথা বৰদলৈৰপৰা পালোঁ,—জীৱনী-লেখকজনে যাৰ জীৱন-চৰিত্ৰ লেখে, তেওঁৰ দলৰ বা তেওঁৰ ফালৰ কোনো লোকৰ ওচৰত কোনো বিষয়ত তেওঁ অলপো ধৰুৱা হব নালাগিব, হলেই সেই জীৱন চৰিত্ৰ বাতিল। বৰদলৈয়ে লেখিছে "দ্বিজভূষণ আছিল ভৱানন্দৰ পুৰোহিত। ভৱানন্দ শঙ্কৰৰ শিষ্য মাধৱৰ সখিয়েক; ভৱানন্দৰ পুতেক ৰমানন্দৰ ওচৰত দ্বিজভূষণ অলপ ধৰুৱা; এতেকে দ্বিজভূষণক আমি নিৰপেক্ষ কেনেকৈ বুলিম।" জীৱন-চৰিত্ৰ লেখিবৰ নিমিত্তে এই বিধি কেনে সুন্দৰ "লজিকেল" আমি দেখি মুগ্ধ হৈ গৈছোঁ। মুঠতে আমি বুজিছোঁ, যে কৃষ্ণৰ জীৱন চৰিত্ৰ শিশুপালে লেখিলে, ৰামৰ জীৱন-চৰিত্ৰ ৰাৱণে লেখিলে, বাইছদৰ জীৱন-চৰিত্ৰ কিচেনাৰে লেখিলে

Numbering Error

পূৰ্ণানন্দৰ জীৱনী বদনে লেখিলে, যীশুখৃষ্টৰ জীৱনী মেথিউ, মাৰ্ক, লুক, জনে নেলেখি, যীহুদীসকলে লেখিলেহে সেইবোৰ নিৰপেক্ষ আৰু বিশ্বাসৰ যোগ্য হব ; নতুবা সেইবোৰ কাটি কাকত-কুটা কৰি উটাই দিবৰ যোগ্য। বোলোঁ, ই হে লজিক ! হে লজিক ! হে তৰ্কশাস্ত্ৰ-মহাবাগ্মী ! তোমাৰ যোজত নমস্কাৰ।

প্ৰদীপিকাৰ ১২৬ পিঠিৰপৰা আকৌ বৰদলৈয়ে শঙ্কৰৰ কোন গুৰু, দামোদৰৰ কোন গুৰু লৈ "মহাপক্কে পতিতং"। এইটিয়েই তেওঁ লোকৰ sore point এইকেৰাতে তেওঁলোকে হঠাৎ হাত দিয়ে (থাকিব নোৱাৰে পাচৰি পাচ-ৰিও এই কেৰাত হাত পৰে) আৰু জিকাৰি উঠে। Chronic অৰ্থাৎ পুৰণি ঘাৰ লক্ষণেই এনে। শঙ্কৰদেৱৰ গুৰু কোন আছিল, এই কথাটৈল বৰদলৈয়ে ইমানকৈ মূৰ ঘমাবৰ আৱশ্যক আমি একো নেদেখোঁ। শঙ্কৰদেৱ আমাৰ মহাপুৰুষীয়াৰ, দামোদৰীয়াই শঙ্কৰক ঠেলি চৈতন্য আৰু নাৰদক গুৰু দেখোৱা লৈছেই ; আমি শঙ্কৰদেৱক বিনা গুৰুতে লৈয়েই সন্তুষ্ট আছোঁ ; এনেস্থলত বৰদলৈয়ে আহাৰ নিদ্ৰা পৰিত্যাগ কৰি শঙ্কৰ-দেৱলৈ গুৰু বিচাৰি দেশ দেশান্তৰে ভ্ৰমি ফুৰি-বৰ আৱশ্যক কি কব নোৱাৰোঁ। দামোদৰীয়া বৰদলৈয়ে পৰোপকাৰ ব্ৰতৰ পৰিসৰটো অলপ কমাই নিজৰ business mind কৰি থাকিলে বৰ উপকাৰৰ কথা হয়। শঙ্কৰদেৱৰ গুৰু দামোদৰ বুলি দামোদৰীয়া চৰিত্ৰত লেখা আছেই দেখোন, সেইটো তেওঁ বিশ্বাস নকৰে নে ? সেইটো শঙ্কৰী-দলৰ অলপো ধাৰ নোখোৱা আৰু বিপক্ষদলৰ মানুহৰ লেখাই দেখোন, এতেকে সেইটো বৰদলৈৰ Dictum-মতে দেখোন হিষ্টৰিৰ নিমিত্তে ধ্ৰুৱ সত্য। চৈতন্য শূদ্ৰৰ শঙ্কৰৰ গুৰু নহলেই, আৰু অকল নহল নহয়, অস্পৃশ্য অদৰ্শনীয় শূদ্ৰ বুলি শঙ্কৰেৰে তৈতে চৈতন্যই মুলাকাতকে নক-ৰিলে বুলি দামোদৰীয়া আৰু হৰিদেৱীয়া নিৰ-পেক্ষ বিশ্বাসযোগ্য জীৱনচৰিত্ৰকাৰে লেখি থৈ গৈছে দেখোন ; এতেকে বৰদলৈয়ে তেওঁৰ দলবলেৰেসৈতে মিছাতে আজকাল অৰ্থাভি কৰি মৰিছে কিয় ? বৰদলৈয়ে ভাবিছে হবলা, আৰু জবাৰ লক্ষণ দেখিবলৈ পোৱাও গৈছে, যে যেনেকৈ বামুণৰ ছোৱালী ডাঙৰ হলে তাইক যতে ততে যেনে তেনে মতে বিয়া দিবই লাগিব নতুবা জাত নাথাকে, সেইদৰে "ৱল কিম্বং পঞ্চা" শঙ্কৰদেৱক যতে ত'তে এটি গুৰু ধৰি দিবই লাগিব, নতুবা বৰদলৈৰ দলৰ শাস্ত্ৰমতে মহা বিপদ। কিন্তু তেওঁলোকে কৈছেই দেখোন যে শঙ্কৰদেৱৰ ধৰ্ম্ম প্ৰায় বৌদ্ধই আৰু অশাস্ত্ৰীয়ও, এনে স্থলত শঙ্কৰদেৱৰ "আ গুৰুৱেই"হৈয়েই থাকক, আমাৰ মহাপুৰুষীয়াৰ তাত দুখ নাই, তেওঁলোকে আমাৰেসৈতে হোকা-পানী বন্ধ কৰিলেই শাস্ত্ৰৰ মান থাকিব। আমি কওঁ বৰং বৰদলৈয়ে দামোদৰদেৱৰ পৰা গুৰু এজন থিৰ কৰি দিয়ক, কাৰণ আপোন জন যায়-যায়। তেনেহলেই হল, আৰু শাস্ত্ৰৰো মান ৰল। চৈতন্য নাৰদক লৈ বৰাক টানা-টানি পৰিছে। তেওঁলোক টিকা টান। হৰিদেৱী পন্থীসকলেও আকৌ হৰিদেৱ আৰু দামোদৰদেৱৰ গুৰুৰ বিষয়ে কি লেখি থৈ গৈছে আমি চনমনৈ ধৰিও তাৰ পাৰ নাপাওঁ। লাঠীত জপা হোৱা হৰিদেৱৰ চৰিত্ৰ চালেই আমাৰ কথাৰ মানে ওলাব। অৱশ্যে হৰিদেৱী পন্থীয় চৰিতলেখক দামোদৰী-পন্থৰ বিপক্ষ, গতিকে বৰদলৈৰ Dictum-মতে নিৰপেক্ষ আৰু বিশ্বাসী হোৱা উচিত। তাকে আমি সঁচা বুলি ধৰিম নে ? বৰদলৈয়ে কি কিয় ?

বৰদলৈৰ আন এটা কথা :— যে শঙ্কৰদেৱ শিৱৰ অৱতাৰ, দামোদৰদেৱ বিষ্ণুৰ অৱতাৰ। প্ৰমাণ ;— শঙ্কৰৰ নাম শঙ্কৰ আৰু গদাধৰ ; এই দুটা নামৰ মানে শিৱ ; আৰু দামোদৰ শব্দৰ মানে বিষ্ণু। নামৰ অৰ্থ কৰি এনে তথ্য উলিওৱাটো অৱশ্যে "লজিকেল" আৰু শাস্ত্ৰীয় !! আমাৰ নামটোও লক্ষ্মীনাথ আৰু বৰদলৈৰ নামটোও ৰজনীকান্ত। আমি দুয়ো কোন কোন ? অপাৰ ধৈৰ্য্যশালী বৰদলৈয়ে তেওঁৰ লজিক মতে আমাক জনালে আমি পৰম আপ্যায়িত হম।

যোগৰ বিষয়ে বৰদলৈয়ে যি পাণ্ডিত্য দেখু-ৱাইছে, সঁচাকৈয়ে সেই সম্পৰ্কে আমি তেওঁৰে সৈতে কথা কবলৈকে ভয় কৰিছোঁ। হঠযোগ,

লয়যোগ, ইত্যাদিত তেওঁৰেসৈতে তৰ্ক কৰিবলৈ গলে আমাৰ অদৃষ্টত জলযোগ নহৈ যে মুষ্টিযোগ ঘটিব আমি বুজিব পাৰিছোঁ। শঙ্কৰদেৱে ক, খ, পঢ়াৰেপৰা আৰম্ভ কৰি তেওঁৰ গুৰু গোটাবলৈ বৰদলৈয়ে যি চেষ্টা কৰিছে, শেষত গুৰুৰ লেখ সৰিয়হৰ ভুলিত এডলি হৈও উপচি পৰিবগৈ, দেখিছোঁ। হওক। কিন্তু বৰদলৈয়ে নিজৰ ফালেও অলপ নজৰ ৰাখিব লগীয়া হৈছে ; কাৰণ তেওঁ স্কুলত পঢ়াৰেপৰা কলিকতাত ব্ৰাহ্মসমাজত বহাৰলৈকে ইমান যোগ বিয়োগ ইমান বিদ্যা ইমানলোকৰ ওচৰত শিকি ইমান গুৰু সংগ্ৰহ কৰি ৰাখিছে যে সেইবোৰ বৰ্ত্তমান তেওঁৰ থাই গুৰুৰ ওচৰত থিয় কৰি দিলে এক মহা হুলস্থূল কাণ্ড মিলিবৰ সম্ভৱ।

বৰদলৈয়ে লেখিছে "আশ্চৰ্য্যৰ বিষয়, (শঙ্কৰ-দেৱে) এই যোগক্ৰিয়া কাৰপৰা শিকিছিল উল্লেখ নাই।" আমি কওঁ বাস্তৱিকতে এইটো হাহাকাৰ কৰিবৰ কথায়েই। শঙ্কৰদেৱৰ জীৱনৰ ঘাই mission যোগবিদ্যা (অৰ্থাৎ বৰাহ টৈৰ "কছুৰৎ") কোন গুৰুৰপৰা তেওঁ শিকিছিল, এই প্ৰধান কথাৰ উল্লেখ যি চৰিত্ৰত নাই, সেই চৰিত্ৰ আকৌ চৰিত্ৰ ! ! তেওঁ কয় "বিনা শিক্ষকে যোগ অভ্যাস কৰা একেবাৰে অসম্ভৱ। যোগাভ্যাস কৰিবলৈ মানুহ প্ৰথমে দীক্ষিত হব লাগে। চৰিত্ৰকাৰসকলে শঙ্কৰদেৱৰ যোগী-গুৰু নো কোন আছিল তাকো নকলে। তেওঁ যাৰ ছত্ৰাই গীতা পঢ়াইছিল, সেই ব্ৰহ্মানন্দ আচাৰ্য্যৰপৰা যোগ শিক্ষা কৰা নাছিল নে ?" এইবাৰ ওলাল শঙ্কৰৰ গুৰু বা যোগ দীক্ষা গুৰু। ভাবনা কি ? চৰিত্ৰকাৰকে নাম নকলে নাই, বৰদলৈৰ মনে কৈছে নহয় যে, শঙ্কৰে "ব্ৰহ্মানন্দ আচাৰ্য্যৰ পৰা যোগ-শিক্ষা কৰা নাছিল নে ?" আৰু এটা ডাঙৰ কথা ইয়াৰপৰা বৰদলৈয়ে পাইছে, সেই যোগ শিক্ষা শঙ্কৰে ব্ৰাহ্মণৰপৰা হে পাইছিল। এইবাৰ মহাপুৰুষীয়াৰ পতন।

আমি বৰ মস্কিলত পৰিলোঁ ; কাৰণ বৰদলৈৰ কল্পনাশক্তি প্ৰবল। কেতিয়াবা শঙ্কৰে আৰু তেওঁৰ পন্থৰলোকে ব্ৰাহ্মণৰপৰা পোৱা বিদ্যা, জ্ঞান, ধৰ্ম্মৰ ঋণ অস্বীকাৰ কৰিলে আমি কব নোৱাৰোঁ ? হিন্দু ধৰ্ম্মটোৱেই দেখোন ব্ৰাহ্মণ্য-ধৰ্ম্ম ; তাৰ গুৰিত ব্ৰাহ্মণ, মাজত ব্ৰাহ্মণ, শেষত ব্ৰাহ্মণ। শঙ্কৰে ব্ৰাহ্মণ-বিবৰ্জ্জিত ধৰ্ম্ম উলিয়ালে বুলি বৰদলৈক কোনে কলে ? কিন্তু যাজ্ঞবল্ক্য, পৰাশৰ, ভৃগু, ব্যাস, শুকদেৱ, বাল্মিকিও ব্ৰাহ্মণ, বুকত বৰ কুঠাৰ মাৰিলে ক অ খৰ এটা নোকোৱা কাণু বাপুও ব্ৰাহ্মণ, কথম কৰাই ভাত খোৱা লেবেৰা শৰ্ম্মাও ব্ৰাহ্মণ ; আৰু গবৈমৰ্দ্দ সত্ৰৰ অধিকাৰ মহামূৰ্খ হেমোৰাম শৰ্ম্মা মহন্তও ব্ৰাহ্মণ, এতেকে কাণু বাপু, লেবেৰা শৰ্ম্মা আৰু হেমো-ৰাম অধিকাৰ ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰত জনম হোৱা বাবে শঙ্কৰতকৈ শ্ৰেষ্ঠ ; কাৰণ শঙ্কৰ শূদ্ৰ। এই কথা লৈহে দেখোন আমাৰ খৰিয়াল আৰু খৰিয়ালৰ গুৰি এইটোতে যে, শ্ৰেষ্ঠ গুণ-সম্পন্ন হলে শূদ্ৰেও ব্ৰাহ্মণত্ব পায়, আৰু জাতিভেদ প্ৰকৃততে আৰু আদিতে গুণগত হে, জন্মগত নাছিল, পিছত হে স্বাৰ্থৰ নিমিত্তে ব্ৰাহ্মণ ব্যৱস্থাপকসকলে তাক জন্মগত পাতিছে। আমি এইটোকে হে কওঁ ; কিন্তু বৰদলৈয়ে আৰু হেমোমহন্তৰ দলে সেই কথা স্বাৰ্থত মাৰ পৰে দেখি মানিব নোখোজে। বৰদলৈৰ কথৰ আঁহ দেখি মনত পেলায় যে তেওঁ সঁচাকৈ আঁকৰা নে নাই তৰ্ক কৰিবৰ মনেৰে আঁকৰাৰ ভাও লোৱা আঁকৰা ? এইবাৰেহে আমি বাৰে বাৰে কৈ আহিছোঁ যে বৰদলৈয়ে মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মৰ ম-টোকে নাজানে, অথচ মহাপুৰুষীয়াৰ ভাবনাত তেওঁৰ চকুত টোপনি নাই ;—যেন মহাপুৰুষীয়াৰ শঙ্কৰদেৱৰ গুৰু এজন বিচাৰি সোণকালে তেওঁ আনি উপস্থিত নকৰিলে তেওঁক প্ৰত্যবায়ে চুব। বোলোঁ, বাপু হে, আগেয়ে ঘৰৰ ফালে চকু দি দামোদৰদেৱৰে ভাল এজন "সাবান্ত" কৰা, পিছে-পৰেও পৰোপকাৰ কৰিবলৈ মন মেলিবা।

প্ৰদীপিকাত (১৩০ পিঠি) বৰদলৈৰ "কোৰ দামোদৰ" আৰু "হালোৱা শঙ্কৰ"ৰ ব্যাখ্যা দেখি শশধৰ তৰ্ক চূড়ামণিৰ টিকিৰ ব্যাখ্যালৈ মনত পৰে। গীতাৰপৰা তেওঁ ক্ষেত্ৰ শব্দ আনি মনক ক্ষেত্ৰ পাতি কৈছে "শঙ্কৰদেৱে হাল বাই দিলে, দামোদৰদেৱে কোৰ লৈ চাৰিচুক

মারি আনি পদূল দি অগমীয়াৰ হৃদিক্ষেত্রত ধৰ্ম্মৰ গুটি সিঁচি গল।” আমি ইয়াতে আৰু অলপ যোগ দি কওঁ, যে সেই গুটি গজি গছ হৈ ঠোক মেলি এতিয়া পকিল আৰু বৰদলৈয়ে তেখেতৰ সৈতে সেই পকা গুটি দাই প্রদীপিকাৰ ভৰালত তুলি থলে। কঁঠালটোৰ গেটেঙটো গাত কাঁইট ওলোৱাদি বৰদলৈৰ গাৰ নোমে নোমে শাস্ত্রৰ ব্যাখ্যা জোঙা হৈ ওলাইছে দেখিছোঁ!! যি হওক শঙ্কৰ আৰু দামোদৰে যুটীয়া হৈ একেখন পথাৰতে যে হাল আৰু কোৰেৰে ধৰ্ম্মৰ খেতি কৰিছিল, এই কথা বৰদলৈৰপৰা পোৱা গল এয়ে লাভ। কিন্তু সেইখন বৌদ্ধ-পথাৰ আছিল নে? নাই ওচৰতে আন এখন বৌদ্ধ-পথাৰ আছিল, তাল বাওঁতে বাওঁতে শঙ্কৰদেৱে ঢাপ ডেই মণ্ডীয়াই গৈ সেইখন পথাৰ পাইছিল গৈ আৰু তাকে দেখি দরালরিকৈ দামোদৰদেৱে জোৰ লৈ আলিৰ সীমা দিবলৈ ধৰিলে? যাওক, দুইজন খেতিয়কে একেধৰ্ম্মকে প্রচাৰ কৰিছিল, আৰু “উভয় উভয়ৰ সহকাৰী” এইকথা বৰদলৈৰপৰা পোৱা গল। অৱশ্যে দামোদৰীয়া পুথিত দামোদৰক শঙ্কৰৰ “আজ্ঞাকাৰী” হোৱা বুলিছে, সেই কথা সম্প্রতি থাওক। আমিও তো ইয়াকেইহে কৈ আহিছিলোঁ। আমি সোধোঁ, একেখন পথাৰতে দুজন খেতিয়কে পৰস্পৰ সহায়ক হৈ একেৰকম ফলকে উৎপাদন কৰিছিল যদি, আজিকালি তেত্রিশকোটী দেৱতাৰ পূজা-রূপ আন প্রকাৰ ফল সেই পথাৰত উৎপন হল কেনেকৈ? সেই দুজন খেতিয়ক যোৱাৰ পিছত পিছৰ সকলে তাত আন শস্যৰ গুটি সিচিলে নে কি? নিসিচিলে কৰপৰা “শিব, শক্তি, অগ্নি, বায়ু, জল, স্থল, ভূচৰ, খেচৰ, বেতাল, সৰিসৃপ” জাতৰ শস্য সেই পথাৰত গজি আগৰ খেতিয়ক দুজনৰ নাম ডুবালে?

বৰদলৈয়ে শঙ্কৰৰ আবির্ভাব তিৰোভাৱৰ শক দুটাত বেছ বচুগুটি খেলিছে। যেনে “কোনোৱে কয় তেওঁৰ বৈকুণ্ঠি হোৱা শক ১৪৮১, যদি ১৩৭১ শকত তেওঁৰ জন্ম হয়। কেৱে কয় তেওঁৰ বৈকুণ্ঠী হোৱা শক ১৪৮৯। দৈত্যাৰি ঠাকুৰে ডাঠি কয় তেওঁ বৈকুণ্ঠী হোৱা শক ১৪৯০। যদি এই শকহে ঠিক হয় তেন্তে তেওঁৰ জন্ম শক হয় ১৩৮০। (১৩০ পিঠি)। আমি সোধোঁ কিয়? অপৰাধ? ১৪৯০ হলে কিয়নো ১৩৮০ হব লাগিব? ইও এটা বৰদলৈৰ “কলিং” নে? শঙ্কৰদেৱ ১১৯ বছৰ জীয়াই আছিল এইটো সৰ্ব্ববাদীসম্মত। বৰদলৈৰ কলিংমতে ১০ বছৰ উৰি যাব লাগিব নে কি? ছাবাছ বাজীকৰ!

বৰদলৈৰ আৰু এটি হাকিমী কলিং চোৱা; “সেইকালত হিন্দু কৰাই ১৮ বা ২০ বছৰ বয়সতে বিয়া নকৰাইছিল।” আমি সোধোঁ আপুনি সেই কালৰ এই কথাটি কেনেকৈ জানিলে? সেইকালতো আপুনি শুদ্ধ প্রদীপিকালৈ বৰ্ত্তমান আছিল নে? নাই। আজি ২৬ বছৰ শৰণ ভজন লৈ ত্রিকালজ্ঞ হল? যদি নাই হোৱা, আপোনাৰ কথাৰ Authority কি?

আৰু এটি শুনা:—“শঙ্কৰদেৱ যেতিয়া প্রথম বাৰ তীৰ্থ লৈ যায়, তেতিয়া তেওঁৰ ৪৫ বা ৫০ বছৰৰ কম নহব। ১২ বছৰ তীৰ্থত থকাত তেওঁ প্রায় ৬০ বছৰমান বয়সতহে ঘৰলৈ উলটিছিল। বৰদলৈয়ে জানে শঙ্কৰে তীৰ্থৰপৰা উভতি আহি আকৌ বিয়া কৰাইছিল। সেইদেখি এই বিয়া বৰদলৈৰ হিচাপেদি গৈ ৬০।৬৫ বছৰত কৰাইছিল বুলি ধৰিব লাগিব। ৬০।৭০ বছৰ বয়সীয়া বুঢ়াই আমাৰ উজনিত বিয়া কৰোৱা দুবাৰ এবাৰ শুনিছোঁ, আৰু তেওঁলোকক বিয়া-পগলা বুলিও হাঁহিছোঁ। বৰদলৈয়ে ইচ্ছা কৰিলে তেওঁৰ লজিক মতে তেওঁৰ major premiss-অত থিয় দি minor premiss-অলৈ অনায়াসে আহি এনে বুঢ়াৰ বিয়াৰ বাবে “হৰিহৰায় নমঃ” কৰি শঙ্কৰদেৱক নমস্কাৰ কৰিবৰো বাট ৰল।

বৰদলৈৰ স্থিৰ সিদ্ধান্ত অনেক, বিস্তৰ, ভূৰি ভূৰি। তাৰে এটি শুনক:—“এইটো স্থিৰ সিদ্ধান্ত যে তেওঁ (শঙ্কৰদেৱে) প্রথমবাৰ তীৰ্থলৈ যাওঁতেই যেনেহলেও হয় চৈতন্যৰ পৰা, নহয় কোনো সন্ন্যাসীৰূপী সিদ্ধ মহাপুৰুষৰপৰা ৰাজ-

যোগ শিকি আহিছিল।” (১৩০ পিঠি।) প্রমাণ? প্রমাণ অৱসৰপ্রাপ্ত দামোদৰীয়া হাকিম শ্রীযুত ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ কলিং। কিন্তু পিছৰবাৰ চৈতন্যই যেনো শূদ্ৰ বুলি শঙ্কৰেৰে সৈতে দেখাকে নকৰিলে বুলি বৰদলৈৰ দলত চৰিত্রই কয়। চৈতন্যৰ হঠাৎ এনে মত পৰিবৰ্ত্তনৰ কাৰণ কি? তেওঁ ইমধ্যতে আমামলৈ আহি অসমীয়া বামুণ গোসাঁই সকলৰ সঙ্গত এই শূদ্র-বিদ্বেষ শিকিছিল হবলা? যি হওক, এতিয়া বৰদলৈয়ে স্থিৰ সিদ্ধান্তকে কৰি বাহল যে চৈতন্যই শঙ্কৰক যোগ শিকাইছিল। তেওঁ কব হয়তো, স্থিৰ সিদ্ধান্তৰ সেইফেৰা থিৰ; সন্ন্যাসীৰূপী সিদ্ধই শিকোৱাটোহে অথিৰ। আমি কিন্তু কাম্বুল মাছৰ এনে লুটিয়ালুটিলৈ প্রস্তুত নহওঁ, আমাক তেওঁ একেটা কথাৰ এটা স্থিৰ সিদ্ধান্তকে দি ৰক্ষা কৰক এই নিবেদন। আৰু এটি কথা সন্ন্যাসী-কন্যাসীয়ে দীক্ষা দিয়া সিদ্ধান্তবোৰ তেওঁলোকৰ ফালেই ৰাখিলেই ভাল, তেওঁ আমাৰ ফালে নপঠিয়ালেই মহাপুৰুষীয়াসকল ৰক্ষা পৰে।

বৰদলৈয়ে মন খুলি এইবাৰ এটা কথা স্বীকাৰ কৰিছে:—‘যেনেকৈ কালকালত নাৰদক সন্ন্যাসীৰূপে অনাটো হাস্যকৰ, সেইদৰে দাক জগন্নাথৰ হুকুমত জগদীশ মিশ্রে ভাগৱত অনাটোও Story হে History হব নোৱাৰে।” ১৩০ পিঠি প্রঃ) আমি কওঁ তথাস্তু। তেওঁ যেতিয়া স্বীকাৰ কৰিলে, যে নাৰদে কলিত সন্ন্যাসীৰ বেশ ধৰি দামোদৰদেৱক দীক্ষা দিয়াটো ‘হাস্যকৰ’ আৰু বিশ্বাসৰ অযোগ্য কথা আমিও জগন্নাথৰ হুকুমত জগদীশ মিশ্রই ভাগৱত অনাটোও বিশ্বাসৰ অযোগ্য বুলি এৰি দিলোঁ: কিন্তু “জগন্নাথৰ হুকুমত” এই কেৱাহে। কাৰণ জগন্নাথৰ হুকুমতেই হওক, বা নিজৰ ইচ্ছাতেই হওক, জগদীশে ভাগৱত আনি শঙ্কৰদেৱৰ আগত পঢ়িছিল, বা শঙ্কৰে জগদীশৰ পৰা ভাগৱত পাইছিল, এইটো Historical হোৱাত একো বাধা নাই। গতিকে আমাৰ মূল কথা জগদীশৰপৰা শঙ্কৰে ভাগৱত পোৱাটোৰ একো ক্ষতি-বৃদ্ধি নহল; কিন্তু

বৰদলৈৰ মূল ধৰণি দামোদৰদেৱৰ গুৰু নাৰদ এই অলৌকিক কথা-ধুলিৰে সৈতে মিল খুল হৈ গল যেতিয়া, তেও আকৌ দামোদৰদেৱৰ গুৰু বিচাৰি যাবলৈ ওলাব লগীয়াত পৰিল।

তেওঁ তালকৈ টাল-টোপোলা বান্ধি ওলাব লাগিব, কাৰণ অনেক কাল লাগিব। আমাৰ কথাটো তেওঁ শুনেই; শুনাইছেতেন কাৰ ৰবীন্দ্ৰৰ গানেৰে তেওঁক কলোহেতেন—

“কাছে আছে দেখিতে নাপাও!
তুমি কাহাৰ সন্ধানে দূৰে যাও?”

বৰদলৈৰ আৰু এটি সিদ্ধান্ত:—“চৈতন্যদেৱ আৰু অদ্বৈত ৰাজযোগী আছিল। কৃষ্ণত একান্ত শৰণ, কৃষ্ণত তন্ময় হোৱাটো, সকলোকে চপাই নি এক কৰাটো, ভাগৱতৰ ধৰ্ম্মটো এই ৰাজযোগেই।” বৰদলৈয়ে ভাবি চোৱা নাই হবলা, যে এইদৰে ব্যাখ্যা দিবলৈ গলে পূজা নাম হয়; নাম পূজা হয়, যজ্ঞ পূজা হয়, পূজা যজ্ঞ হয়; আন কি হিন্দুধৰ্ম্মৰ সকলো বিভাগৰ সকলোবোৰ অনুষ্ঠান তেওঁৰ লজিকৰ সহায়ত যোগত পৰিণত হয় গৈ; আৰু তেওঁ প্রথমপাঠ দ্বিতীয়পাঠ, তৃতীয়পাঠ মতে শ্রেণী ভাগ কৰি দিয়া মন্ত্রযোগ, হঠযোগ, লয়যোগ ৰাজযোগেৰে মিলি প্ৰলয়-পয়োধি জলেৰে একে হৈ এক প্রকাণ্ড জলযোগত পৰেগৈ। বৰদলৈৰ শাস্ত্র ব্যাখ্যা বেছ মজাৰ। ভাগৱত, গীতা, আদি শাস্ত্র তেওঁ তুলা-ধুনাদি ধুনোতে দামোদৰীয়া পন্থত ভূচৰ খেচৰ বেতাল, সৰিসৃপ, অৰ্থাৎ ভূত প্রেত কাউৰী শগুণ শিয়াল কুকুৰ সাপ আৰু নাইপিয়া আদিৰ পূজা পৰ্য্যন্ত ওলাইছেগৈ, আৰু বা শেষত কি ওলায়। হে শঙ্কৰদেৱ! হে দামোদৰদেৱ! তোমালোকে দুয়ো হাল কোৰ লৈ বৰদলৈ আৰু তেওঁৰ দলৰ মানুহসকলৰ মনক্ষেত্রত ধৰ্ম্মৰ এনেকুৱা শালধানৰে খেতি কৰিলা নে? আমি এইখিনিতে বৰদলৈক সোধোঁ, তেওঁ ৰাজযোগী চৈতন্য আৰু অদ্বৈতৰ নতুন জীৱন-চৰিত্র লেখি কেতিয়া জগতক উপহাৰ দি কৃতাৰ্থ কৰিব?

প্রবৃত্তি মাৰ্গ আৰু নিবৃত্তি-মাৰ্গ, এই মাৰ্গ দুটা, তাৰ বিষদ ব্যাখ্যা দিওঁতা বৰদলৈলৈ আহিবলৈ এৰিলোঁ। তেওঁ মন খুলি দুইটাৰ স্বৰূপ স্তৰে

খোপে খোপে ইতিমধ্যতে উঠি গৈ থাকক; আমি পিছে পৰে ওলয়পৰা তেওঁক বিচিয়াই সুবিধা খোপত ভৰি দিবৰ উপদেশ তেওঁৰ পৰা লৈ থাকিমহঁক।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

যশস্পতি আৰু আমি।

যশস্পতি পণ্ডিত, কাৰণ তেওঁ প্ৰদীপিকাত শাস্ত্ৰৰ বচন মাতি নথৈ পাণ্ডিত্য প্ৰকাশ কৰিছে; আৰু আমাক, যিহকে পায় তাকে কোৱা আৰু শাস্ত্ৰ নজনা মূৰ্খ, ইত্যাদি পাকে প্ৰকাৰে বুলিছে। আমাৰ মূল্য বুজা বাবে আমি তেওঁৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ হলোঁ। তেওঁৰ কথা এটাইবোৰ বৰদলৈৰ কথাৰ জাতৰ প্ৰভেদ মাথোন,—তেওঁৰ মুখ-থৰা'হত সংস্কৃত শ্লোকৰ বাও। বৰদলৈৰ কথাৰ উত্তৰ মূৰ্খ-মতি আমি অনেক বাৰ দিছো, সেই দেখি সুকীয়াকৈ আৰু দিয়াৰ সকাম নেদেখোঁ। যশস্পতি পণ্ডিতে কৈছে, আমি হেনো "কেতবোৰ অন্যায়, আৰু নজনাক ভুৱা দিয়া কথা লিখিছোঁ।" তেওঁ আমাৰ "উদ্ধত ভাব" দেখি দুখিত। শৰ্ম্মা নিশ্চিন্ত হওক, আপুনি বৰদলৈৰ পিছত আছে যেতিয়া আমাৰ ঔদ্ধত্য যাব, আৰু হয় আপুনি নহয় তেওঁ প্ৰদীপিকা ঘোঁৰাত উঠি "দশকো বধিৰা বৌদ্ধগণ মত আছে।" শঙ্কৰদেৱক যুগাৱতাৰ বোলাত যশস্পতিৰ বিচাৰত শাস্ত্ৰমতে আমাৰ দোষ হৈছে হেনো; কাৰণ দামোদৰদেৱকো তেওঁ যুগাৱতাৰ নোবোলে, বোলে খালি অৱতাৰ হে। যুগ কথাটো লৈয়ে যদি তেওঁৰে সৈতে আমাৰ খাৱয়াল, তেওঁক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ দিলোঁ এৰি যুগ। তেওঁ দামোদৰদেৱক বোলাদি আমিও শঙ্কৰদেৱক উকা অৱতাৰ বুলিব পাৰো নে নোৱাৰো যশস্পতি বাপুৱে দয়া কৰি শাস্ত্ৰ চাই বিধান দিলেই ৰক্ষা পৰোঁ। জগদীশ মিশ্ৰৰ সপোনৰ কথাৰ উত্তৰ বৰদলৈৰ উদ্দেশে পঠিওৱা প্ৰবন্ধত দিছোঁ, পুনৰুল্লেখ কৰি যশস্পতিৰ মনত বিঘিনি নজন্মোৱাই ভাল।

নাৰদে সন্ন্যাসী বেশেৰে আহি দামোদৰক দীক্ষা দিয়াটোৰ আৰু এটি নতুন ব্যাখ্যা এই শৰ্ম্মাৰ পৰা আজি পালো। যথালাভ। এইটিও আমাৰ কাকতৰ টোপোলাৰ এটি সমল হল। শৰ্ম্মাই কৈছে "নাৰদৰূপী সন্ন্যাসী বা সন্ন্যাসীৰূপী নাৰদ বুলিলে সেই সন্ন্যাসীজনৰ ধৰ্ম্মভাৱৰ মূলত নাৰদপঞ্চৰাত্ৰ নামৰ বৈষ্ণৱী ধৰ্ম্মৰ বিখ্যাত শাস্ত্ৰ গ্ৰন্থখন বুলি বুজিলেহে ভুল নহয়।" অৰ্থাৎ নাৰদে সৌশৰীৰেৰে সন্ন্যাসীৰ বেশ ধৰি দামোদৰক দীক্ষা দিয়াটো বুজিলে ভুল, আৰু সেইটো মিছা কথা। কি দুখৰ বিষয়, আগৰ পুৰণি দামোদৰীয়া চৰিত্ৰ গ্ৰন্থবোৰত এই ব্যাখ্যা নিদি গোট গোট আখৰেৰে আৰু গোট গোট কথাৰে (লুকুৱা কথাৰে নাইবা কষ্ট-কল্পনাযুক্ত কথাৰে নহয়) সিটো কথা হে লিখি গল, এইটো খুলি ব্যাখ্যা দিবলৈ আমাৰ যশস্পতি বাপুলৈ এৰিছিল। বৰদলৈৰ প্ৰদীপিকাত যশস্পতি সায়নাচাৰ্য্যৰ ভাষ্যত দামোদৰীয়া জীৱন-চৰিত্ৰ আদি গ্ৰন্থৰ এনে বিশদ ব্যাখ্যা আমি আৰু কিমান পাম, জানিব পাৰিলে বৰবৰুৱাৰ কাকতৰ টোপোলাটো আৰু কিমান ডাঙৰ হব, তাৰ এটা আঁচ ডিয়া পোৱা যায় অৰ্থাৎ ধাৰণা কৰি লব পাৰি আৰু সেই হিচাপে কাপোৰৰ অৰ্ডাৰ দৰ্জিক দিব পাৰি। কোনে কয়, সায়নাচাৰ্য্য, মল্লিনাথ আৰু শ্ৰীধৰ স্বামীয়ে একেবাৰেই পৃথিৱী পৰিত্যাগ কৰি গল বুলি? কৃপাবৰ বৰবৰুৱাক সুধিছিলোঁ, তেওঁ হলে নকয়। তেওঁ কয়, অসম-অৰণ্যত সায়ণ-মল্লিনাথ জাতৰ বনস্পতি এতিয়াও বিস্তৰ।

"বৰ্ণানাং ব্ৰাহ্মণো গুৰুঃ" শাস্ত্ৰৰ এই বচন শৰ্ম্মা বাপুৱে মাতিছে। দামোদৰ ব্ৰাহ্মণ, এতেকে তেওঁ সকলো বৰ্ণৰ, সকলো মনুষ্যৰ, আৰু খোদ শঙ্কৰদেৱৰো গুৰু; আৰু যশস্পতিও ব্ৰাহ্মণ (আৰু বৰদলৈ?) এতেকে লগে লগে—? বোলোঁ কথাৰ দেখোন ওৰেই পৰিল। তেন্তে নো

শঙ্কৰদেৱৰ গুৰু বিচাৰি যশস্পতিয়ে হাবাথুৰি খাই ফুৰিছে কিয়? অ, বুজিছো অৰ্থাৎ শাস্ত্ৰৰ আৰু চোলোক মাতি সেইটো প্ৰমাণ কৰি গজগজীয়া কৰিব খুজিছে। আমি কওঁ আৰু বিচাৰ বাদ বিসম্বাদৰ সকাম কি? আন প্ৰমাণ বিচাৰি মিছাতে কোপাই মৰাৰ আৱশ্যক নাই, কথা চমু হৈ ওৰেই পৰিল। "বৰমিকাপঞ্চন।" যশস্পতিয়ে কৈছে,—"দামোদৰদেৱৰ জীৱনী লেখকসকলে ৰূপকালঙ্কাৰেৰে হে দেৱ দামোদৰক ঈশ্বৰৰূপে বৰ্ণনা কৰে।" "দেৱদামোদৰ এজন গৌতম-গোত্ৰী ব্ৰাহ্মণ। এজন ব্ৰাহ্মণ সন্ন্যাসীৰ পৰা দীক্ষা লৈ শ্ৰীচৈতন্যদেৱৰ দৰে ধৰ্ম্মাচাৰ্য্য পদবী পাই অসমত ভাগৱতী বৈষ্ণৱধৰ্ম্ম প্ৰবৰ্ত্তাইছিল। ইয়াকেহে দেৱদামোদৰৰ জীৱনী চালি জাৰি পাইছো।" যশস্পতিৰ কথা চালি জাৰি এতিয়া আমি পালো যে দেৱদামোদৰ ঈশ্বৰ অৱতাৰ নহয়, তেওঁক ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ বুলি দামোদৰীয়াসকলে কোৱা কথা ৰূপক অলঙ্কাৰ বৰ্ণনা মাথোন। অৰ্থাৎ যথা যেনেকৈ প্ৰদীপিকাৰ সম্পাদকক তেওঁৰ ভৃত্য বা অনুগতসকলে ৰূপক অলঙ্কাৰেৰে "দেউতা ঈশ্বৰ" বোলে, বাস্তৱিকতে তেওঁ মানুহহে, ঈশ্বৰো নহয়, দেৱতাও নহয়। যশস্পতি দেউতা! আপোনাৰ হাতখন দিয়ক, আমি "শেক হেণ্ড" কৰো। আপুনি বৰ পেট-খোলা মানুহ। বৰদলৈক কওঁ, তেওঁৰ কমাণ্ডাৰ-ইন্-চীফ নিজাকিৰৰ ওপৰত চকু ৰাখিবলৈ। দ্বিতীয় কথা শৰ্ম্মাৰ পৰা পালো, চৈতন্যই এজন ব্ৰাহ্মণ সন্ন্যাসীৰ পৰা দীক্ষা লৈছিল, তেওঁ নাৰদ বা নাৰদৰূপী সন্ন্যাসী নহয়, নাৰদীয় পঞ্চৰাত্ৰতন্ত্ৰ-মতাৱলম্বী মাথোন। বঢ়িয়া কথা। তেনে হলে এতিয়া আমি শৰ্ম্মাৰ সম্প্ৰদায়ৰ কালৰ চৰিত্ৰৰ সেই বিষয়ে কোৱা বেবেৰিবাং কথাত আৰু কাণ নিদিম; আৰু আগৰ এসংখ্যা প্ৰদীপিকাত শৰ্ম্মাৰ সমকক্ষ ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত এজনে যে কৈছিল যে চৈতন্যই নাৰদৰ বেশ ধৰি হাতত বীণ লৈ [illegible] মন্দিৰত নাচি নাচি দামোদৰদেৱক দীক্ষাৰে অনুগৃহীত কৰিছিল, সেই কথাও [illegible]? শৰ্ম্মাৰ গাত [illegible] এটি মাথোন কাৰ্য্যৰ ভাৰ লল;—সেইটি দামোদৰে শ্ৰীচৈতন্যৰ পৰা ধৰ্ম্মাচাৰ্য্য পদবী পোৱাটো। এইটি কলেই আমাৰ চুইলো টোপনি আহিল। বুৰঞ্জী বৰ্ষ-শাস্ত্ৰৰ দাস নহয়। ইতিহাসে দেখি শোৱা বা দৈনিক জীৱনত হোৱা হাজাৰ হাজাৰ অশাস্ত্ৰীয় ঘটনা পুৰাকালৰ পৰা আজিলৈকে ঘটি আহিছে। ন্যায় শাস্ত্ৰৰ বিপুৰ্ব্বক অংপুৰ্ব্বক প্ৰাধান্যক অমান্য কৰিও বাৰে বৈয়াকিক পণ্ডিত খাই আহিছে, এইকেইষিয়ে আমাৰ ভাষ্য।

যশস্পতি দেউ। আপুনি শাস্ত্ৰৰ বচন মাতি কৈছে, "ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয় আৰু বৈশ্য এই তিন জাতিহে দ্বিজ। আনবিলাক শূদ্ৰ।" (প্ৰঃ ১৪৮ পিঠি।) আপোনাৰ 'বৰদৈৰীয়া' প্ৰদীপিকাৰ গুৰুমাল বৰদলৈয়ে কিন্তু আমাক কৈছে "শূদ্ৰ মানেনো আপুনি (বেজবৰুৱাই) কাক বুজায়? কায়স্থ, কলিতা, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য সকলোকে বুজায় নে কি? যদি আপুনি সকলোকে বুজাইছে তেন্তে আপোনাৰ এইটি মহৎ ভুল হৈছে।" (প্ৰঃ ১৫৭ পিঠি)। যশস্পতিদেউ, এতিয়া আপুনি নিজক বৰদলৈৰে সৈতে, আৰু আমি ৰং চাওঁ।

ব্যাসৰ আসন অধিকাৰ কৰি বহি নৈমিষাৰণ্যত শৌনকাদি ঋষি হাজাৰ ব্ৰাহ্মণ ঋষিক লিকনে ঈশ্বৰতত্ত্বৰ উপদেশ দিছিল, সেই ৰোমহৰ্ষণ সূতৰ বিষয়ে প্ৰদীপিকাৰ প্ৰগাঢ় পণ্ডিত যশস্পতি শৰ্ম্মা বাপুৱে কি কৈছে। পাঠক এবাৰ শুনি কৰ্ণকুহৰ পৰিতৃপ্ত কৰক— "সূত এজন বিখ্যাত গায়কহে আছিল। আজি কালিৰ সকলে কোনো এক প্ৰাদেশিক ভাষাত গায়, সূতে সংস্কৃতত গাইছিল। সূত যে এজন গায়কহে ইয়াৰ স্পষ্ট প্ৰমাণ ভাগৱতৰ ৪ৰ্থ স্কন্ধত আছে। যেতিয়া পৃথুৰজাক সূত, মাগধ আৰু বন্দীসকলে স্তুতি কৰিবলৈ ধৰিলে" ইত্যাদি। সূতৰ জাত গায়কৰ জাত হয়। কিন্তু তেওঁক শৌনক প্ৰমুখ্যে ঋষিসকলে যজ্ঞস্থলত বহুৱাই বাবুসকলে প্ৰেমটাৰোগীৰ গান শুনা দি শুনিছিল নে? ব্ৰাহ্মণ যশস্পতি পণ্ডিতে কিন্তু অলপো শাস্ত্ৰোচিত সকৰাৰিকে কেলে, সে তেনেকৈয়ে শুনিছিল। পণ্ডিত যশস্পতিৰ কথাকে ইয়াত তুলি

দিলোঁ। পাঠকে এবাৰ চাই চকু কাণৰ বিবাদ ভঞ্জন কৰক,—"সময়ে সময়ে চহৰত বাবুসকলৰ মাজত বহুমূলীয়া নানান্ কাম কৰা সংবৰ্দ্ধিনা ওপৰত পৰা খোৱাই বোৱা চাদৰৰ ওপৰত উঠি খেমটাওৱালীয়ে বা বায়ে গান কৰে। আৰু বাবুসকলে তন্ময় চিত্ত হৈ সেই গান শুনে। আৰু 'শা' 'শা' Encore Encore ইত্যাদি কথাৰে আকৌ গাবলৈ লগাই দিয়ে। এই গান শুনাটো বাবুসকলৰ পক্ষে খেমটাৱালীক গুৰু মানি, ধৰ্ম্ম শিক্ষা কৰা হয় নে? ... যদি নহয় তেন্তে সূত শৌনকাদিও ব্ৰাহ্মণৰ গুৰু নাছিল। সূতো এজন বিখ্যাত গায়ক হে আছিল।" আমাৰ যশস্পতি পণ্ডিত বৰ ৰসিক হৈ পৰিছে। খেমটাৱালীৰ Encore যশস্পতিৰ কথাত শুনি আহ্লাদত আমাৰো গান আহিছে। উৰ্য্যাও আহিছে, সেই দেখি উৰিয়াতেই গাওঁ—"ওহে ৰসবতী, কোথি যাইছু ডাকিছন্তি যশস্পতি॥" সূত গায়ক আছিল হয়, কিন্তু তেওঁৰ জ্ঞান বিদ্যা আৰু নিষ্ঠাৰ দ্বাৰাই তেওঁ ব্ৰাহ্মণত্ব লভি ব্ৰাহ্মণৰ মাজতো শ্ৰেষ্ঠ আসন অৰ্থাৎ ব্যাস আৰু শুকৰ আসন লভাটো নহয় নে? জাত যে জন্মগত নহয়, গুণগত, এইটোৱেই তাকে প্ৰমাণ কৰা নাই নে? শঙ্কৰ শূদ্ৰ হৈও নিজৰ জ্ঞান আৰু ঈশ্বৰনিষ্ঠাৰ গুণত ব্ৰাহ্মণতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হোৱাটো আৰু ব্ৰাহ্মণে তেওঁৰপৰা জ্ঞান পাই ভৱ-সংসাৰ তৰিবৰ যোগ্য হোৱাটোকে indirectly এইটোৱে establish "ছাবুদ" কৰা নাই নে? আমি নৈমিষাৰণ্যৰ সূতৰ বিষয়ে (গায়ক সূতবিলাকৰ বিষয়ে নহয়) ভাগৱতত কি পাওঁ চোৱা যাওক। ভাগৱতৰ প্ৰথম অধ্যায়ত আছে:—"এদিন ৰাতিপুৱা নিত্যনৈমিত্তিক হোম সম্পন্ন কৰি শৌনকাদি ঋষিসকল নৈমিষাৰণ্যত বহি আছে, এনে সময়তে মহাত্মা সূত তাত উপস্থিত। ঋষিসকলে তেওঁক দেখি পৰম আনন্দিত হৈ যথাযোগ্য সৎকাৰ কৰি উপযুক্ত আসনত তেওঁক বহুৱাই সুধিলে—'হে নিষ্পাপ সূত! তুমি যে মহাভাৰতাদি ইতিহাস, সমগ্ৰ পুৰাণ আৰু ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰাদি (১) অধ্যয়ন কৰিছা এনে নহয় সেইবোৰৰ যথাযথ ব্যাখ্যাও কৰিছা। বেদবিৎ শ্ৰেষ্ঠ ভগৱান বেদব্যাসে আৰু সগুণ নিৰ্গুণ-ব্ৰহ্মবেত্তা অন্যান্য মুনিসকলে যিবোৰ শাস্ত্ৰ জানে, তেওঁলোকৰ অনুগ্ৰহত সেই সকলোবোৰ তুমি জানা; কাৰণ গুৰুসকলে প্ৰিয় শিষ্যসকলক পৰম গুহ্য বিষয়ও শিক্ষা দিয়ে। হে সূত! সেই এটাইবোৰ শাস্ত্ৰ অনুশীলন কৰি, যিহক মানুহৰ নিশ্চয় মঙ্গল-সাধক বুলি স্থিৰ কৰিছা এতিয়া আমাক তাকে কোৱাঁ। (শ্লোক ৪—৯।)"

পাঠক, দেখিলা সূত বাইজীক নৈমিষাৰণ্যত, মন কৰা দৰিচাত বহি আৰু বহুৱাই ঋষিশ্ৰেষ্ঠ শৌনক বাবুসকলে কি সুধিছে?

শৌনক বাবুসকলৰ এই খেমটাৱালী কিন্তু সমগ্ৰ পুৰাণ, ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ পঢ়ি অনুশীলন কৰা অৰ্থাৎ ব্যাখ্যা কৰিব পৰা বাইজী; আৰু বেদবিৎ ব্যাসে আৰু সগুণনিৰ্গুণবেত্তা আন মুনিবোৰে যি জানিছিল, সেই সকলোবোৰ এই বাইজীৰ গুৰুত তেওঁলোকে দিছিল; আৰু সেই সকলোৰপৰা গুহ্যবিষয়ো এই বাইজীয়ে শিক্ষা পাইছিল! যশস্পতিৰ মতে আমিও গোটেইখন এই বাইজীক যশস্পতিৰ ভাৱেৰেই বাঃ বাঃ দিও কি বোলা? "চাবাচ বাইজী! চাবাচ খেমটাৱালী! শা শা Encore Encore!" ঋষিসকলে পুনৰ কলে—"হে সূত! জীৱকুলৰ হিতসাধনৰ নিমিত্তে তুমি বুদ্ধিমত্তাৰে সকলো শাস্ত্ৰৰ সাৰ সঙ্কলন কৰি সংক্ষেপে বৰ্ণনা কৰা।" "বলি যশস্পতি দাদা," এইজনী বাইজীৰ বৰ বুদ্ধি আছে বুলি শৌনক-বাবুসকলে প্ৰশংসা কৰিছে। "বড় মজা হবে, এস দাদা, এর গলাটা নিশ্চয় ভাল, তুই এক খান গান শোনা যাক।" আকৌ ঋষিসকলে "হে সূত এইটো সত্য যে ভক্তকুলৰ পালনকৰ্ত্তা ভগৱান হৰি ভক্তসকলৰ পালন আৰু মঙ্গল সাধনৰ নিমিত্তে পৃথিবীত অৱতীৰ্ণ হয়, কিন্তু তেওঁ কোন বিশেষ কাৰ্য্য-সাধনৰ নিমিত্তে দেৱকীৰ গৰ্ভত জন্ম লৈছিল, সেইটো তুমি নিশ্চয় জানা।—হে সুধীশ্ৰেষ্ঠ সূত, আমি তেজোবীৰ্য্যহীন এই ঘোৰ কলিৰূপ মহাসাগৰ তৰিবৰ নিমিত্তে বাট চাই আছোঁ, এতিয়া ঈশ্বৰৰ

(১) ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ কোনবোৰ শাস্ত্ৰক বোলে, পণ্ডিত যশস্পতিয়ে অনুগ্ৰহ কৈ আমাক কব নে?

অনুগ্ৰহত তোমাক কৰ্ণধাৰৰূপে পালোঁহক (২১—২৩ শ্লোক।)"

যশস্পতি বাপু! এই বাইজী কা বাত!! পৰচুৰত!! এই বাইজীয়ে ভৱসংসাৰৰ কৰ্ণধাৰ হৈ শৌনক-বাবুসকলক তৰাবও পাৰে! বাঃ বাইজী! বাঃ ৰে বাঃ।

শুকে পৰীক্ষিতক ভাগৱত শুনাই থকাতে অঙ্গুলি নিৰ্দ্দেশ কৰি এই বাইজী সূতকে তেওঁৰ পিছত ভাগৱতী পাতি গৈছিল। বামুণ শুকৰ আক্কেলো কম নহয়। সেই সভাত ইমানবোৰ মহৰ্ষি, দেৱৰ্ষি, ব্ৰহ্মৰ্ষি ব্ৰাহ্মণ আছিল, কাৰো ওপৰত তেওঁৰ নজৰ নপৰিল, পৰিল এই বাইজীৰ ওপৰত! মহামুনি শুক! তোমাক নো আৰু কি কম! এই বাইজীয়ে তোমাকো ভুলালে! হৰি হৰি কপাল! শুক! আপোনাৰ বোলে স্ত্ৰী পুৰুষ ভেদ-জ্ঞান নাই। এইবাৰ নপৰিল নে বাইজীৰ পালত? আমাৰ অসমীয়া ব্ৰহ্মৰ্ষি জনচেৰেকৰ বাহিৰে দেখিছো, আন আটাইবোৰ ভণ্ড!

পাঠক, ইয়াৰ পিছত আহা, ভাগৱতৰ দশম স্কন্ধৰ অষ্টসপ্ততিতম অধ্যায়লৈ এই বাইজীৰ খাতিৰ বিচাৰি যাওঁ। কাৰণ, ধৰা, বাইজী নিৰুদ্দেশ।

বলদেৱে অনেক তীৰ্থ কৰি আহি পিছত "নৈমিষাৰণ্যত উপস্থিত হল। বলভদ্ৰক অহা দেখি ঋষিসকলে ন্যায়ানুসাৰে অভিনন্দন আৰু প্ৰণতিপূৰ্ব্বক উঠি তেওঁৰ অৰ্চ্চনা কৰিলে। বলদেৱে, সগণে পূজিত হৈ আসন পৰিগ্ৰহ কৰি দেখিলে যে মহৰ্ষি ব্যাসৰ শিষ্য ৰোমহৰ্ষণ উপবেশন কৰি আছে। ৰোমহৰ্ষণ জাতিত সূত। ৰোমহৰ্ষণে বলদেৱক দেখি থিয়ও নহল, বলদেৱক প্ৰণামো নকৰিলে। আৰু অঞ্জলিও নকৰিলে। আৰু (বিস্ময়ৰ কথা) ৰোমহৰ্ষণ ব্ৰাহ্মণসকলতকৈও ওখ আসনত বহি আছে। দেখি, তেওঁৰ খং উঠিল। তেওঁ কলে, ই প্ৰতিলোম; অথচ ধৰ্ম্মপাল বামুণৰ আৰু মোৰো আসনতকৈ ওখ আসনত বহি আছে। এই দুৰ্ম্মতি বধৰ যোগ্য। ভগৱান বেদব্যাসৰ শিষ্য হৈ, অনেক ইতিহাস পুৰাণ আৰু সমুদায় ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ পঢ়িও ই দাম্ভিক আৰু বিনীত হোৱা নাই," এই বুলি তেওঁ সূতক বধ কৰিলে।

কৰিবলে। বাইজীৰ আস্পৰ্দ্ধাতো কম নহয়। বাইজীয়ে শৌনক বাবুসকলৰ মূৰ খালে, তেওঁলোকক বেহুচ কৰি "ভেকুৱা" কৰিলে। কি বোলে, যশস্পতি দেউ! নহয়নে? আপুনি জনা বুজা লোক, আচল কথাৰ আপুনি কবচ কৰ। যাওক, ভাগৱতৰ বৃত্তান্তলৈ যাওঁ:—"বলদেৱৰ এই কাণ্ড দেখি মুনিসকলে হাহাকাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে, আৰু কলে ''প্ৰভু, আপুনি অধৰ্ম্ম কৰিলে। যতদিন যজ্ঞ সমাপ্তি নহয়, ততদিনৰ নিমিত্তে আমি এই সূতক ব্ৰহ্মআসন দিছিলোঁ। আপুনি নাজানি ব্ৰহ্মবধ কৰিলে। এতিয়া ব্ৰহ্মহত্যাৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কৰক।' বলদেৱে মান্তি হৈ কলে 'মোৰ অজ্ঞানকৃত ব্ৰহ্মবধৰ প্ৰায়শ্চিত্ত আপোনালোকে বিহক, মই কৰিম'।"

পাঠক দেখিলা এতিয়া যশস্পতিৰ বাইজীক? আৰু দেখিলা, ৰোমহৰ্ষণে সূতকুলীয়া হৈও কেনেকৈ ব্ৰাহ্মণৰ আসন লভি ব্ৰাহ্মণৰ গুৰুগিৰি কৰিছিল? (২)

বাস্তৱিকতে প্ৰদীপিকাৰ লেখক আৰু সম্পাদকৰ কথা, মতামত, আৰু ধৰ্ম্মালোচনাৰ প্ৰণালী sickening হৈ উঠিছে। দীক্ষা দীক্ষা দীক্ষা কৈ তেওঁলোকে কি যেটু ফালিছে, কব নোৱাৰোঁ, দীক্ষাৰ মানে তেওঁলোকেই হে জানে আৰু আনে নাজানে? আমনি লাগিল। আৰু কিমান এই অবুজন দলেৰেসৈতে মুখ-চুপতি মাৰি থাকিম। আমি কিন্তু আজি খাতাংকৈ কৈছোঁ, তেওঁলোকে প্ৰদীপিকাত যি পাৰে যি পায় লেখি থাকক, আমি আৰু উত্তৰ দিবলৈ গৈ আমাৰ সময় নষ্ট নকৰোঁ। আমাৰ আহৰিও নাই। আমাৰ মতামত আজি ৯।১০ বছৰ প্ৰকাশ কৰিছোঁ, অৰ্থাৎ বৰদলৈ আৰু যশস্পতিৰ ভাষাৰে কবলৈ গলে, আজি ৯।১০ বছৰ পকা মৰিচ বাটি হৈ তেওঁলোকৰ মুখেনাকে

(২) অৰণ্যে মাজুলীৰ সত্ৰৰ দীক্ষা দিয়া প্ৰণালীক দীক্ষা দি গুৰু-গিৰি কৰিছিল নে নাই আমি কব নোৱাৰোঁ, সম্ভৱতঃ নাই। এনেকে এই গুৰু-গিৰি বাতিল।

সানি তেওঁলোকক অলাই আনিছোঁ। আৰু তেওঁলোক অলি পুৰি মৰিব নালাগে, তেওঁলোক আলোপিকাত শাস্ত্ৰৰ বিকৃত ব্যাখ্যাক, আৰু সাৰ বস্তু কথাৰ এৰী গাখীৰ চালি, উচ্ছিষ্ট বুবলী খুৱাই পেলাইছে সেই গাখীৰ, আৰু ঠাইতে কত মানক, জননি কমিব। (ৰূপক অলঙ্কাৰেৰে এই কথা কোৱা গল।)

বনস্পতি দেউ! "পাকতো অসম কৃষ্ণ বনচি" ইত্যাদিৰ আচল ব্যাখ্যা দি আমাৰ আগত অঞ্জ বিদ্যা কলাৰ লেখক, বিদ্যাৰ মায়াজাল সম্বৰণ কৰক। আমিও তাৰ মানে জানো। প্ৰথমতে আপোনালোকৰ তৰ্কৰ যে সেইটো প্ৰতিজ্ঞা আছিল। লেখা, প্ৰতিধ্বনি, প্ৰতিমা, এইবোৰৰ ব্যাখ্যা, স্বৰ্গাৰ্থ, গূঢ়াৰ্থ আৰু আপোনাৰ্থ আমাক নালাগে, আপুনি আপোনাৰ দলৰ লোকক দি থাওক, আপোনালোকৰ সৈতে মুক্তি-চুক্তি মাৰি থাকিবলৈ আমাৰ সময়ও নাই, ইচ্ছাও নাই। কলিত হৰিনাম নে পূজা, আৰু পূজা মূল, হৰিনাম তাৰ অঙ্গ, ইত্যাদি কথাত আপোনালোকৰ সৈতে আমি একমত হবৰ কস্মিন্‌কালতো কোনো আশা নাই। আমাৰদ্বাৰা উদ্ধৃত শাস্ত্ৰ-বচন আপুনি মানানেই যেতিয়া আৰু আমাৰ শাস্ত্ৰৰ জৰিবলৈ বাবৰ সকাম নাই, আপুনি আপোনাৰ দলৰ লোকক "মেছোয়াৰ"ৰ দৰে অভয় দিছেই—"আমি আপোনালোকৰ সমুদায় পথ শাস্ত্ৰৰ দ্বাৰাই নিৰ্দ্ধাৰিত কৰি দিম" আৰু ভাবনা কি? শাস্ত্ৰৰ মানি হলে আপোনালোকৰ ব্ৰাহ্মণেই (অৰ্থাৎ ব্ৰহ্মণেই যে) অৱতাৰ হয়; নীচ শূদ্ৰাদিৰ তাত অধিকাৰ নাইয়েই; অধিকাৰৰ ভিতৰত আছে আপোনালোকৰ তাতৰ ফটা-চৰণ সেৱাৰ অধিকাৰ; এনেকৈ নিশ্চিন্তমনে চলি থাওক। গৌতম, ব্যাস, বশিষ্ঠ, দত্তাত্ৰেয়, চৈতন্য, নাৰদ সকলোকে নমাই আনি থিৰ কৰি লওক, আমি আৰু একো নামাতোঁ। শাস্ত্ৰৰ সাৰ আনি আমাৰ শঙ্কৰে দৈ গৈছে, মাধৱে দৈ গৈছে কলিত হৰিৰ নাম, পূজা নহয়; ব্ৰাহ্মণতে পূজা। যদি এইটো কলিযুগ দেখে মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্ম আপোনালোকৰ মতে বিনাশ অৱশ্যেই হওক, শাস্ত্ৰৰ ভিতৰতে যে সি নিশ্চয় আছে, আৰু তাক শাস্ত্ৰৰ ভিতৰ কৰি ৰাখিবলৈ শঙ্কৰ মাধৱৰ বাহিৰে যে আন কোনো লোকৰ যে সহায় আগৰ কস্মিন্‌কালতো আৱশ্যক নহৈছিল, আৰু যে পিছতো নহব—এইটো নিশ্চয় নিশ্চয় জানিব। আৰু এনেকৈ কৈ থওঁ, যে কেচু আন্ধাৰতে যেন সাপ নোলায় সেইটিলৈ চকু ৰাখিলেও ভাল। আপোনালোকৰ বেলেগ অভিৰুচি।

আৰু এটি কথা অমৃত কওঁ, যে আপোনালোকে যে কৈছে, পূজাৰ মন্ত্ৰও হৰিনাম, বেছ কথা। কিন্তু কলৌ হৰিনাম এই বাক্যত কলৌ বুলি শাস্ত্ৰবোৰে কেয়া দিবৰ মানে কি? আন যুগত যিবোৰ পূজাৰ মন্ত্ৰ আছিল সেইবোৰ হৰিনাম নহয় নে কি? যদি হয়, তেন্তে কলৌ বুলিবৰ সাৰ্থকতা কি? বৈদিক মন্ত্ৰবোৰ হৰিনাম নহয় নে? তেনেহলে সত্যযুগতো "হৰেৰ্ণাম" ইত্যাদি বিধান নাছিল কিয়?

আপোনাৰে আমাৰে এইবেলাই প্ৰথম আৰু শেষ কথাবাৰ্ত্তা। ইয়াৰ পিছত প্ৰদীপিকাত অৰ্থাৎ বনস্পতিৰ পিছত বনস্পতি, বনস্পতিৰ পিছত অনুক্ৰমে বৃহস্পতি ওলাই আমাক personal attack কৰি থাকিলেও আমি কাণ-কাণ কৰি থাকিম বুলি ভাবিছোঁ; সেইবাবে পতিসকলে পতি-পুত্ৰ সমন্বিতে আমাক শাৰিল, জাগিল, গলাল দি থোলে বুলি থাকিব পাৰিব।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

—— ◦ ——

সুৰ আৰু স্বৰলিপি।

ৰচোতা—শ্ৰীযুত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ এম্‌ এ.

স্বৰলিপি—শ্ৰীইন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ।

একতালা।

	০		১		+		৩	০		১
সা	সা	নিসানি	ধা	পধা	পা	পা	সা	রে	গা
বৈ	শা	জি	তে	বী	ণা	নী	ৰ	ৱ	তে

+	৩		০		১			+		৩	
পা	সা	রে	গা মগামা	গা	রেগা মগা	রে	সা	নিসা রা	সানি	সা	২
নী	ৰ	ৱ	তে			ৰা	জি	তে	বী	ণা	

০			১	+			৩	০			১	
গা	গা	পা	পা	মো	পা	ধনিধা	পা	র্সা	র্গা	রে	র্সারের্গারে	র্সা
উ	ঠে	আ	জি	অ	তী	ত্‌	গীতি	শ্ৰা	ন্ত		স্ব	দয়

+			৩	
নির্সানি	ধা	নির্সানিধা	পা	২
প্ৰী			তি	

অন্তৰা।

	০			১			+			৩		০		১		
গা	গা	পা	পা	ধা	পধা	র্সা	র্সা	র্সা	র্সা	র্সা	নি নি	ধনির্সানি	ধনিধা	পা	ধা
স্মৃ	তি	ব্‌	স	ঙ্গী	ত্‌	স্মৃ	তি	ব্‌	বী	ণা	ত	ন্ত্ৰী		বা	জে

+			৩		০			১		+			৩	
র্সা র্রের্গা	নি	র্সানি	ধা	পা	র্সা	র্সা	র্গা	র্গা	র্গা	র্সা	র্সা	র্রে	র্রে	র্রে
আ	খি		ধী	ৰে	জ্ঞা	ন	ব্‌	গৌ	ৰৱ্‌	জ্ঞা	ন	ব	ৰ	নি

সাঁ সা নির্সানি ধা পাধা পা
জেউ তি কি বণ মা লা

সা সা সা সা সা ৰে গা গা গা গা মাপামা গা ৰে ৰে ৰে ৰে ৰে ৰে
উ জ লো ৰা আ জি দে ৰ আ মা ৰ এ

সাৰেসাৰে গা মগা ৰে সা পা পা পা পা মো পা ধানিধা পা পা গা
এ ই প ৰাণ নী ৰৱ ক ৰঁ সা ধ না বী ৰ

গা মাগা ৰে গা মাগা ৰে সা ২
আ মা ৰ এ ই প ৰাণ

(শেষৰ কলিটো ওপৰত দিয়া অন্তৰাৰ নিচিনাকৈয়ে বজাব লাগে।)

বিজুলী।

লেখক—শ্ৰীভৱানন্দ পাঠক।

(১)

অসম প্ৰদীপিকাই সম্প্ৰতি আলোচনা কৰি বহুত গৱেষণাপূৰ্ণ প্ৰবন্ধ উলিয়াইছে। ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্ম সকলোবোৰ আলোচনা কৰি ৰাজ্যৰ আগত ডাঙি ধৰিছে আৰু নিৰপেক্ষ ৰাইজে নিশ্চয় সেইবোৰ আলোচনা কৰি চাইছে। ৪র্থ সংখ্যাত বহুত পুৰাতন আৰু নতুন কথাৰো উল্লেখ কৰিছে। সাম্যবাদৰ দিনত উল্লেখ কৰাই ভাল। কিয়নো তেনেহলেহে সকলোৱে নিজ নিজ মত আলোচনা কৰি সত্যত উপস্থিত হোৱাৰ সুবিধা পায়।

প্ৰদীপিকাই উদ্ধৃত কৰিছে "বাঁহীয়ে" যেনো কামৰূপী আৰু উজনী ভাষাৰ দল সৃষ্টি কৰিলে, তাৰ আগেয়ে কামৰূপীয়া নিমাত আছিল। 'বাঁহীয়ে' কি বুলি জোকাইছিল মনত নাই, কিন্তু বাঁহীৰ কথাতেই কামৰূপীয়াৰ ক্ষেম নহয়। কামৰূপীয়াৰ খেদ, এই বঙ্গ বাহানিৰ ভুক্ত লাভাৰ দিনতো টেক্‌ষ্ট-বুক এখন লিখি পয়ছা এগাল খাবলৈ নেপায়। টেক্‌ষ্ট-বুক লিখিবলৈ গলেও লোকৰ ভাষাত যেনো লোখৰ লাগে, তাতো ভুল ভ্ৰান্তি আছেই। ইমান দুখ-কষ্ট কৰি লিখা সত্ত্বেও, কটুৰা টেক্‌ষ্ট-বুক কমিটিয়ে "নামঞ্জুৰ" কৰে। বহুত কামৰূপীয়াক ভাষাৰ বিষয়ে আক্ষেপ কৰা শুনিছো—ওপৰত কোৱাৰ দৰেহে—যি হওক 'বাঁহীৰ' ৰণ-ভেৰীত কামৰূপীয়াৰ অলপ গা লৰিছিল যদি, তেওঁলোকেও "অসাম-

বান্ধৱ" আদি কাকত উলিয়াই বাণ্ডহতীয়া যুদ্ধ এখন কৰিছিল। যদি যুদ্ধত জিকিছে ভাল কথাই, যদিহে হাৰিছে কামৰূপীয়াই honourable retreat কৰা থকাই উচিত। "প্ৰদীপিকাই" যদি কয় যে কামৰূপীয়াই গোহ কৰি পুথি লিখি অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰাল চহকী কৰি নিদিয়ে, "বাঁহীৰ" ৰণ-ঘোষণাৰ আগেয়ে কামৰূপীয়াই কেইখন পুথি লিখিছিল? চুপ কৰিলে কি হব? বৰদলৈদেৱ, সকলো সেই দেৱীৰেই মায়া—"যা দেৱী সৰ্ব্বলোকেষু টঙ্কাৰূপেণ সংস্থিতা।" টঙ্কা-দেৱীৰ আংশিক অৱতাৰ তাম্ৰমুদ্ৰাৰ মায়াতো যেতিয়া মানুহে দহ বাৰ মাইল ৰ'দত খোজ কাঢ়ে, কামৰূপীয়াসকলে চাৰিযাৰ কথা লিখি ঘৰতে বহি এমুঠি টকা পাবলৈ আশা কেনেকৈ এৰে? যি হওক, টেক্‌ষ্ট-বুক কমিটিয়ে মঞ্জুৰ কৰাক নকৰাক যেয়ৰসকলে জানে। কিন্তু 'বাঁহী' সম্পাদকে নামঞ্জুৰ কৰিবলৈ চিঠি লিখি-ছিল নে নাই বিচাৰ কৰি চালে ভাল। আপুনি যেতিয়া কামৰূপীয়াৰ দুখত কাৰুণ্য প্ৰকাশ কৰিছে, অলপ খোঁচ-পোচ কৰি চালে বহুত নিঃকিনৰ উপকাৰ হয়। কিন্তু শেষাইৰ কথা, 'অসাম-বান্ধৱ' যুৱকসকলে ভাগৰ পলুৱাবলৈ মুচুকুন্দৰ টোপনি টোপনিয়াইছে নে খোহ পাতিয়েই ইমান দিনে কোনো ভাষাতেই এখনো পুথি উলিয়ালে, যথপত্যাদি বাপুসকলক সুধি চাবচোন।

(২)

"বাঁহীৰ" কোনোবা বন্ধুক যেনো কোনোবা গোসাঁইয়ে শঙ্কৰদেৱক 'দেৱ' বুলিবলৈ হাক দিছে। শুনা কথা, সচা মিছা কব নোৱাৰো—চহকী অসমীয়া 'বাবু'সকলৰ ঘৰৰ পাচক ঠাকুৰসকলে যেনো জাতিনিৰ্বিশেষে 'বাবু'সকলক 'দেউতা' বুলি মাতে। এই পাচক ঠাকুৰসকল শূদ্ৰ 'বাবু'সকলৰ ৰান্ধনি-শালৰপৰা ওলাই গলে, বিপ্ৰ 'বাবু'সকলৰ বন্ধা ঘৰত সোমাব পাৰে নে?

(৩)

অতিশয় সুখৰ কথা বৰদলৈদেৱে শঙ্কৰদেৱৰ চৰিত্ৰ পুথিবোৰৰ আলোচনা আৰম্ভ কৰিছে। মহাপুৰুষ আটাইকেইজনৰ চৰিত্ৰবোৰত কি কি আছে সকলো কথা উলিয়াই ৰাইজৰ আগত ডাঙি ধৰি সামঞ্জস্য কৰিবলৈ সুবিধা দিয়াত ৰাইজৰ উপকাৰত বাজে অপকাৰ নহয়। চৰিত্ৰ-বোৰৰ আলোচনা কৰি শেষ মন্তব্য নিদিয়ে মানে অসাৰ একো কোৱা উচিত নহয়। কিন্তু বৰদলৈদেৱে তেওঁৰ লগা কথাবোৰ সেইটিকৈ কৈছে, তেওঁৰ বিশেষ অপ্ৰয়োজনীয় বা অপ্ৰীতিকৰ দুই এটি কথা দীঘলীয়া খোজ কাঢ়ি এৰি থৈছে। নিৰপেক্ষ পাঠকে সেই-বোৰৰ পৰাও সত্যানুসন্ধানত সহায় পাব পাৰে বুলি supplementary ভাবে উল্লেখ কৰিলো।

শঙ্কৰদেৱৰ উজনী পৰিত্যাগৰ বিষয়ে বৰদলৈয়ে এইকেৰাহে কৈছে—"শঙ্কৰদেৱে বেছকৈ বুজিলে যে তেওঁলোকৰ ৰাজ্যগ্ৰাহী আহোম ৰজাৰ ৰাজ-সভাত তেওঁৰ কোনো বিশেষ বন্ধু নাই ইত্যাদি। উত্তম কথা, কিন্তু অনন্তৰ ভিতৰতো কোন কোনো prominent আছিল বৰদলৈ সেই-বিষয়ে নিমাত। তেওঁ শঙ্কৰদেৱৰ উজনী পৰিত্যাগ কথাটোক entirely political colouring ৰাজনৈতিক চাকনি দি এৰি দিব খুজিছে। অৱশ্যে ভূঞা-আহোমৰ মনোমালিন্য political reasons ৰাজনৈতিক বিৰোধ থকাটো সম্ভব। কিন্তু এই বিৰোধৰ চেগ বুজি কোনোবা তৃতীয় পক্ষই সুবিধা বিচাৰিব সম্ভৱ আছিল নে নাই সেইটোও চাব লাগে।

ইতিহাসজ্ঞ পাঠকসকলে জানে যদিও, সংক্ষেপে ব্ৰাহ্মণসম্প্ৰদায়ৰ আহোম ৰাজ-ঘৰত প্ৰবেশৰ কথা অলপ কওঁ। আহোমৰজা তাওখামথীৰ বিতীয় মহিষীৰ সন্তান চুডাংফা ১৩২০ শকত ৰাজপাটত বহে। ৰাজপৰিয়ালৰ ষড়যন্ত্ৰৰ ফলত সৰুতে তেওঁ এজন বামুণৰ ঘৰত প্ৰতিপালিত হয়, সেই দেখি তেওঁক বামুণীকোৱঁৰ বুলিছিল। ৰাজপাটত বহাতো কৃতজ্ঞতা পৰৱশ হৈ কোৱঁৰে "বামুণৰ ঘ.ৰাৱৰিহকে" নগৰলৈ নিলে। বুৰঞ্জীত ইয়াৰ details আছে। তেতিয়াৰপৰাই শালগ্ৰাম ৰাজঘৰলৈ উঠিল আৰু তেওঁক পালন কৰা বামুণেও শাসনাদি কাৰ্য্যত অনেক হাত দিছিল।

এই সময়তেই বা ইয়াৰ পিছতেই আহোম-

ৰাজসকলৰ দিনৰ পৰাহে জন্ম-কোষ্ঠী গণনা আৰম্ভ হয়। প্ৰবল প্ৰতাপশালী ৰাজকুলক নিজৰ মতলৈ আনিবলৈ বিপ্ৰসকলে স্বৰ্গৰ ইন্দ্ৰক মামাই আনি ইন্দ্ৰ-বংশীয় বুলি জন্ম নক্ষত্ৰ নিৰাকৰণ কৰিলে। চুকম্ফাঃ ১৪১৯ শকত সিংহাসনত উঠে আৰু অভিষেকৰ সময়ত নতুন গণনা অনুসাৰে এওঁৰ নাম থকা হল স্বৰ্গনাৰায়ণ। সৰীয়াৰ দেৱীবৰক তুলিয়া আদি কৰিবৰ নিমিত্তে লোক নৰোত্তম আদি শাস্ত্ৰীয় অনুষ্ঠানো চলল। তেওঁলোকক আহোমৰাজক হিন্দুধৰ্ম্মত আস্থা থাওক নেপাওক, হিন্দুৰ এটি দল তেওঁৰ হাতত পৰিল। ভুঞা বংশক সন্দেহৰ চকুৰে চালেও চাই থাকিব পাৰে, কিন্তু এইদৰে স্থানীয় মানুহৰ এটি দল তেওঁৰ হাতলৈ গল। এইজন ৰজাৰ আগতে শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰবল বিচাৰ হয়। বামুনসকলে থল লগালে—শঙ্কৰদেৱে ধৰ্ম্ম নষ্ট কৰি ৰাজ্য ভাঙিলে। শঙ্কৰদেৱে কেনেকুৱা ন্যায়বিচাৰ পাব সহজে অনুমান কৰিব পাৰি। এনেই ভুঞাৰ ঘৰৰ লগ, তাৰ উপৰিও বামুনসকলে আগেয়ে নতুন জন্ম-কোষ্ঠী আদি তৈয়াৰ কৰি ৰজাৰ কাণৰ ওচৰত ফুচ-ফুচাবলৈ চেষ্টা কৰি লৈছে। তথাপি শঙ্কৰদেৱৰ ন্যায়বিচাৰেই হল আৰু নিৰ্দ্দোষী বুলি মুক্তি পালে। ইয়াৰ পিছতো বামুনসকলৰ লগত ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে নানান ভাবে শঙ্কৰদেৱৰ বাদানুবাদ হৈছিল। এতিয়া হাতীধৰাৰ ফন্দ উলিয়াই ভুঞা পোৰালোক ধৰাই দিবৰ কাৰণেহে অহোমকৰ্ম্ম হোৱা সম্ভৱ? বামুনসকলে ঠায়ে ঠায়ে পূজা পাতিবৰ ভাৰ পালে হয়, কিন্তু এই যে ভুঞাপোৰালোক ৰাজবিচাৰত মুক্ত হৈ গল,—এইটো পূজাৰীঠাকুৰসকলৰ চোৰপনিৰ সমাজক আৰু দিহতৰ প্ৰহেলিকা হ'ল। শঙ্কৰদেৱৰ বিৰুদ্ধে অভিযোগ দুটি—ধৰ্ম্ম আৰু ৰাজবিদ্ৰোহ। সেইবাৰ তেওঁ বিষয়ত নিৰ্দ্দোষী প্ৰমাণ হ'ল, দ্বিতীয় অন্য কলি ৰহকাৰ হল। দ্বিতীয় মতলৰ আছিল শঙ্কৰদেৱক, কিন্তু "অঙ্ক: তাৰতি পণ্ডিত:" কবি হেমলাভৰ কোৰ পৰিল নিৰকিন হৰিৰোৱাইৰ গলত। ভুঞাৰ আগেৰে পৰিগৃহ হোৱা সকলৰ এয়ে কৃতজ্ঞতা নে?

অসমীয়া ৰাজত্বে হয় তো আপোনা কৰি থাকে "শুদ্ধ সনাতন" ভাৰতীয় ধৰ্ম্মত য়ুৰোপীয় দেশৰ দৰে ধৰ্ম্মবিদ্বেষ ৰক্ত-পাতত পৰিণত হোৱা নাছিল। ৰাইজে ভাবি চাওক—য়ুৰোপত ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে ৰক্তপাত প্ৰায়েই দেখাদেখিকৈ হৈছিল, কিন্তু ভাৰতত প্ৰচ্ছন্নভাবে, গুপ্তভাবে, কাপুৰুষৰ দৰে হৈছিল। ৰাম অৱতাৰত শূদ্ৰ তপস্বীৰ মস্তক ছেদন হৈছিল কি অভিযোগত? বামুণৰ ল'ৰা মৰিল, জগৰ লাগিল বেচেৰা শূদ্ৰ তপস্বীৰ গাত। পৰমপুণ্যাত্মা ভগৱান্ শঙ্কৰাচাৰ্য্যক তান্ত্ৰিক অভিচাৰৰ দ্বাৰা ভগন্দৰ ৰোগ কৰাইছিল, পুণ্যক্ষেত্ৰ কামৰূপতে, যি কাপুৰুষ-সুলভ পীড়নৰ দ্বাৰাই পুণ্যাত্মাৰ জীৱন অতি অল্প বয়সতেই বিলোপ হ'ল। অপৰাধ—তৰ্কত বিপক্ষবাদী তান্ত্ৰিকসকলক বলে সোৱালিলে। আচাৰ্য্য নামধাৰী যেতিয়া প্ৰতিভাৰ বলত চাৰিওফাল উদ্ভাসিত কৰিব ধৰিলে, যি গুৰুৰ ওচৰত বাল্যকালত বিদ্যা শিক্ষা কৰিছিল, ঈৰ্ষাপূৰ্ণ উপাধ্যায়ৰ গুপ্তচৰে পদে পদে তেওঁৰ জীৱন বিপদগ্ৰস্ত কৰি তুলিছিল।

অসমীয়া ৰাইজ, চিৰকাল চকুজুৰি ব্যৱস্থাতে নেথাকিব। অলপ টান খাদ্য খাবলৈয়ো প্ৰস্তুত হওক। অলপ চকু মেলি চাওক, পুৰাণ তন্ত্ৰ আদি নিজেও অলপ মেলি চাওক। সকলোৱে সংস্কৃত বুজে, বেছিভাগ হিন্দুগ্ৰন্থই বঙলা ভাষাত অনুবাদ হৈছে। ভাষা গ্ৰন্থবোৰ শাস্ত্ৰজ্ঞান নহয় বুলি ভয় দেখুৱাব, কিন্তু মনত ৰাখিব An ounce of fact is greater than tons of fiction. "অন্নোদগাৰ" হব বুলি বিভীষিকা দেখুৱাব, কিন্তু তন্ত্ৰশাস্ত্ৰতেই পাব, কোনোৱে তান্ত্ৰিক প্ৰক্ৰিয়া সাধনা কৰিব লাগিলে নানান বিভীষিকা অতিক্ৰম কৰিহে সাধাৰণ লাভ হয়। নাইবা অন্নোদগাৰ হয় বুলি কোন মানুহ শুকাই মৰে? নিজ চকুৰে বিধানগ্ৰন্থবোৰ চাবলৈ চেষ্টা কৰক, দেখিব আগত থকা শাস্ত্ৰবাৰিধিৰ ভিতৰত শঙ্খও মিলিব আৰু তিমি মগৰৰ মুকুও দেখিব।

বৰদলৈৰ দ্বিতীয় নীৰসীয়া লোক হৈছে ভুঞা আৰু কোচ ৰজাসকলৰ সম্বন্ধ নিৰ্ণয় কৰাত। সম্পাদকে বন হাবি জুৰি নাপাকাৰ পোৰৰ

অসমীয়া ৰাইজক প্ৰকৃত চিত্ৰ দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছে, কিন্তু the other side of the picture বিজুলীৰ পোহৰত ৰাইজে দেখক। কোচ ৰজাসকলৰ জন্ম-কোষ্ঠী বৰদলৈয়ে নকৰিলেও আন এজন দৈৱজ্ঞে ভাষা গ্ৰন্থ কৰি গৈছে। ভাষা গ্ৰন্থ নমুনা সকলে গোসাঁনীতন্ত্ৰ মেলি চালেও পাব। ভুঞাৰ বন্ধুত্ব অনপদিনীয়া। শঙ্কৰদেৱসকলৰ আদি পুৰুষ সকলৰ দিনত ভুঞা আৰু কোচ ৰজাসকলৰ বহুত যুদ্ধ বিৰোধ হৈ গৈছে।

সি যি হওক, কোচৰজা সকল যেতিয়া নিজৰ পৰাক্ৰমেৰে মহা গৌৰবান্বিত হৈ উঠিল, তেওঁলোকেও তো জন্ম কোষ্ঠী এখন গণনা কৰিব লাগিল। নহলেতো বিপ্ৰসকল নিৰুপায়। গণনাত বাহিৰ হ'ল, এখেতসকল শিৱবংশী, শিৱসন্তান। অসমীয়া ৰাইজে অলপতে গণনা-প্ৰণালী চাই লওক।—

দৈৱজ্ঞ বদতি তুমি ৰাজাৰ নন্দন।
তথু আজ্ঞা পালিবাক লাগে সৰ্ব্বক্ষণ॥
যি কথা পুছিলা অতি পৰম গহন।
কেনে পদ নিবন্ধিবো আমি মূৰ্খ জন॥
(সূৰ্য্যখাড় দৈৱজ্ঞ)

হাৰিয়া মণ্ডল নামে একজন প্ৰবল মেচ আছিল। তেওঁৰ হীৰা নামে পৰমা সুন্দৰী ভাৰ্য্যা একজনী আছিল। একদিন "কৈলাসৰ হন্তে হৰ পৃথিবীক আসি" হীৰাৰ সৌন্দৰ্য্যত বিমোহিত হৈ শিলি-খাৰ তলত লুকি আছিল। পাছত "হাৰিয়াক লাগিয়া হাবাই নেন্ত ভাত।" কবলৈ পাহাৰলৈ, বহুৰূপী শিৱেই হাৰিয়া মণ্ডলৰ ভেশছন কৰি আছিল। এনে সুযোগতে

মনোৰঙ্গে সদাশিৱে হাসি কৌতুহলে।
হীৰাক হৰিলা সেই শিলখাৰ তলে॥
(সূঃ খঃ দৈঃ)

অনেকটা এইবোৰ স্তুতিবাদৰ দ্বাৰা বিমোহিত হৈ অনেকটা প্ৰতাপ্ৰভাৱাৰ্থে কোচ ৰজাসকলে চাৰিওপিনে পূজা-পাতলানিৰ ব্যৱস্থা কৰি বুদ্ধি দিয়াত শঙ্কৰদেৱৰ ভটিয়াই অহাৰ বহুত বছৰৰ আগৰেপৰাই কোচবিহাৰ ৰাজ্য সংস্কৃত শাস্ত্ৰ চৰ্চ্চাৰ কেন্দ্ৰস্থান হৈ উঠিছিল। কিজানো বিশ্বসিংহ ৰজাৰ দিনতে "কান্যকুব্জ, মিথিলা, নৱদ্বীপ, কাশী, গৌড় প্ৰভৃতি প্ৰধান নগৰৰ পৰা ব্ৰাহ্মণসকলক মতাই আনি পুৰাণ, তন্ত্ৰ ইত্যাদি চৰ্চ্চা কৰা হৈছিল।"

ৰাজপদত স্থাপিত হবৰ আগত কোচৰজা সকলৰ পূৰ্ব্বপুৰুষ সকলৰ নাম আছিল যথা—

পানবৰ তেলেলা আৰৰ গুৱাবৰ।
ফেনকেনো বহিনা মেচ শ্ৰেষ্ঠতৰ॥
কাঠিয়া বৈহাগু মেঘা মুক্তাৱৰ নাম।
গড়কাটা জগাই তোখোৱা অনুপাম॥
(সূঃ খঃ দৈঃ)

বিপ্ৰসকলৰ গণনাৰ ফলত নাম হ'ল মল্লদেৱ, বা নৰনাৰায়ণ, শুক্লদেৱ বা শুক্লধ্বজ ইত্যাদি সভাত বামুণসকলে স্তৱ পাঠ কৰিছিল "বিজয়তে শ্ৰীমল্লদেৱনৃপঃ" বুলি, পুৰুষোত্তম বিদ্যাবাগীশৰ লিখনি পাণ্ডিত্যও উল্লেখ কৰিব লগাত পৰিছে, "শ্ৰীমল্লদেৱস্য গুণেকাসক্তেঃ" ইত্যাদি।

কোচ ৰজাসকলৰ কামৰূপ ৰাজ্যৰ লগত সম্বন্ধ থকাৰ সম্ভৱ কথাকে নকওঁ, আজিও বামুণ ঠাকুৰসকলে নৰনাৰায়ণ, শুক্লধ্বজৰ খোদিত প্ৰস্তৰ মূৰ্ত্তি দেখুৱাই দুই-চাৰি পইচা যাত্ৰীসকলৰ পৰা আদায় কৰি লয়। এনেহেন বামুণসকলৰ স্তুতি আৰু চাটুবাক্যতো বিমোহিত নহৈ কোচ ৰাজকুলে ভুঞাৰ ঘৰৰ ছোৱালী বিয়া কৰাই, উচ্চবংশৰ লগত সম্বন্ধ কৰা বুলি শঙ্কৰদেৱৰ ফলাইছে হল! নৰনাৰায়ণৰ নানা শাস্ত্ৰ বিশাৰদ আছিল বুলি বামুণীয়া স্তৱতো পোৱা যায়—"নানাশাস্ত্ৰবিচাৰচাৰুচৰিতঃ কন্দৰ্প-ৰূপোজ্জ্বলঃ।" তেও অকলে শঙ্কৰদেৱৰ বিচাৰ কৰিছিল নে কোষ্ঠী গণনা-কৰা সকলো সভাত আছিল? তথাপি বৰদলৈয়ে কয়—"ভিতৰি যেনে হলেও শঙ্কৰদেৱলৈ একেৰা সহানুভূতি আছিলেই আছিল।" বৰদলৈদেউ, এদিন যাৰ জন্মৰ কোষ্ঠী গণনা কৰি দেৱত্ব স্বীকাৰ কৰিব লগাত পৰিছিল, যাৰ বদান্যতা গুণত এতিয়াও ভাৰতেমান বামুণে জীৱিকা নিৰ্ব্বাহ কৰি আছে, যাৰ প্ৰস্তৰ মূৰ্ত্তি দেখুৱাইও বিপ্ৰসকলে দুই

ভাবি পঢ়িলা নয়; সেইজনেই আজি তাৰ বিচাৰত বোৱাবোপ কৰাটো time to salt হয় নে? তাত বৰেও অলপ দিনৰেই বিচাৰৰ আসন শূন্য কৰি আঁহিছে আপোন, বিচাৰৰ এনেকুৱা আখ্যা শুনিলে দহ জনে কি ভাবিব? আপোনালোকে শাণিত শাস্ত্ৰীয় যুক্তিৰে সকলোকে খণ্ডন কৰিব পাৰে, কিন্তু শ্ৰীৰামচন্দ্ৰই দেখোন "লোকাপবাদো বলবান্ মতোমে" বুলিহে কোৱা বুলি শুনা যায়।

(৪)

৪ৰ্থঃ সঃ প্ৰদীপিকাৰ ১৫৭ পিঠিত বৰদলৈদেৱে "বাঁহী"-সম্পাদকক ধমকাইছে—"কেঃ দামোদৰী পন্থৰ শূদ্ৰসেৱকসকলৰ মনত ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে rebellious idea দিব খুজিছানে কি?" ইত্যাদি। আমি কিন্তু কাৰ কি আশয় একো বুজিব নোৱাৰিলো। দুই সম্পাদকৰ ভিতৰত এইখন অন্ধ যুদ্ধ নে কি? দুয়ো সম্পাদকে দেখোন যুদ্ধ কৰাও দেখোঁ; আকৌ বন্ধুবৰ, বান্ধ ইত্যাদি সম্বোধন কৰাও দেখোঁ। দুয়োৰে ভিতৰত গুপ্ত অভিসন্ধি আছে নে কি? এজনে প্ৰশ্ন কৰে আৰু আন জনে লোকে শুনে বুলি দহজনে বুজিব নোৱাৰাকৈ ইংৰাজীত সুধিবলৈ কয়।

Rebellious idea !! দামোদৰীয়া পন্থৰ ব্ৰাহ্মণ ভক্ত আৰু শূদ্ৰসেৱকসকলৰ মনত বিৰুদ্ধ ভাব !! বৰদলৈদেৱে নিজপন্থী শূদ্ৰসেৱকসকলৰ ওপৰত ইমান সোণকালে বিশ্বাস হেৰুৱায় কিয়? আজি চাৰি পাচ শ বছৰে দামোদৰীয়া শূদ্ৰ সেৱকসকলক "হেৰা, তোমালোকেহে বেদৰ ধ্বজা লৈ ৰাজবাটেদি যাব লাগিছা, মহাপুৰুষীয়াসকল তো একাষৰতে পোক কাঢ়িব লাগিছে" বুলি উচটাই দি ভাবমূঢ় কৰিছে আচ যাঁসকলে "দামোদৰীয়া শূদ্ৰসেৱকসকলক বশত ৰাখিছিল নে তেওঁলোকক কিবা প্ৰকৃত শিক্ষাও দিছিল—যে বৰদলৈদেৱে "বাঁহীৰ" ফকতে শূদ্ৰ সেৱকসকলে গোকুলৰ গোপালকলৰ দৰে আত্মসংযম কৰি চিঙি চেকুৰি পলাব বুলি ভয় কৰে? বৰদলৈ দেউ! আৰু কেইদিনমানলৈ ভয় নাই। যদিও আপুনি অসমীয়া বৈষ্ণৱ মতত কৰবাৰ "মধুৰ ভাবৰ" গোন্ধ বিচাৰিছে সেইটো যে প্ৰধান নহয়, "বাঁহীৰ" সুৰত "দামোদৰী শূদ্ৰ সেৱক" সকলোৱে কথাতে পৰিচয় পাব।

"প্ৰদীপিকা"ৰ যুক্তি তৰ্কৰ গতিবিধি লক্ষ্য কৰি যি দিন দাঃ শূদ্ৰসেৱকসকলৰ সুপ্ত আত্মসন্মানৰ ভাব জাগি উঠিব সেই দিন কি হয় কোনে জানে? শূদ্ৰসেৱকসকলে "দীপিকা"ৰ প্ৰচ্ছন্ন গতিৰ ফালে চকু দিয়া নাই, তেওঁলোকে ভাবিছে এইখন "দামোদৰ-উদ্ধাৰ" ৰণ; ইমান দিনে "মহাপুৰুষীয়া গোসাঁইতা পাষণ্ড"সকলৰ দ্বাৰা প্ৰপীড়িত হৈ দামোদৰদেৱৰ যি দুৰ্দ্দশা হৈছিল, আজি ভেৰী বজাই প্ৰদীপিকাই যি বজনা বজাইছে শূদ্ৰভক্তসকলে তাৰে চেৰে চেৰে নাচিছেহে নাচিছে, কোন পিনে যাব লাগিছে ঠাৱৰ কৰিব পৰা নাই, আনন্দত আপ্লুত! সকতে "ককাদেউতা আৰু বুঢ়ী আইৰ" মুখে পুৰণি কালৰ ভলা-ছিকাৰ বুলি এবিধ ছিকাৰৰ কথা শুনিছিলো। এজনে মূৰৰ ওপৰত ভলা এখনত "দীপিকা" (চাক) এটি লৈ নাচি নাচি যায়, চাকিৰ চাঁতদা হাতত লৈ আৰু এজন লাহে লাহে যায়, আৰু এজনে শঙ্খ ঘণ্টা বজায়। নাচি অহা চাকিৰ পোহৰলৈ একেথৰে চাই থাকি শঙ্খ ধ্বনিত মুগ্ধ হৈ থকা দেখিলেই অবলা হৰিণাৰ গলত ফাকম্বাতে দাৰ কোৰ পৰে।

দামোদৰীয়া শূদ্ৰসেৱক আৰু "মহাপুৰুষীয়া গোসাঁইতা পাষণ্ড"সকল ধৈৰ্য্য ধৰি শুনক, বিচাৰ কৰি হয় নহয় অৰ্থ গ্ৰহণ কৰিব। আগেয়ে অলপ অতীত যুদ্ধৰ প্ৰণালী শুনি লওক:—

যি দিন বুদ্ধদেৱে পৌৰোহিত্যৰ নিৰ্ম্মূল কাল চিন্তি বিপুল প্ৰতিভাৰ বলত ভাৰত কঁপাই দিয়ে, সেই দিনৰ পৰাই ভাৰতৰ ধৰ্ম্ম ইতিহাসত এক জটিল সমস্যা উপস্থিত হয়। শতাব্দীৰ পিছত শতাব্দী যুঁজিও যেতিয়া ব্ৰাহ্মণ্য ধৰ্ম্মৰ ক্ষুণ্ণ গৌৰৱ ৰক্ষা কৰা টান হল, তেতিয়া এটা নব কুটিল নীতি আৰম্ভ হল। ব্ৰাহ্মণসকলে এপিনে বিষম বিদ্বেষ কৰি বৌদ্ধসকলক নিগ্ৰহ কৰিবৰ চেষ্টা কৰিলে, আন পিনে জনসমাজত প্ৰচাৰ কৰি দিলে যে ভগৱান্ বিষ্ণু স্বয়ং বুদ্ধ ৰূপে পাষণ্ডসকলক সম্মোহিত কৰিবলৈ অৱতীৰ্ণ হৈছে। প্ৰদীপিকাই একেবাৰে উদ্ধাৰ কৰি দিলেই——

ততঃ কলৌ সম্প্ৰবৃত্তে সম্মোহায় সুৰদ্বিষাম্।
বুদ্ধোনাম্নাঞ্জনসুতঃ কীকটেষু ভবিষ্যতি॥

(কলিকাল আৰম্ভ হলে অসুৰবিলাকক মুগ্ধ কৰিবলৈ গয়াত জন্ম লব।)—এই দৰেহে বেদ-বিৰুদ্ধ ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিও বুদ্ধদেৱ হিন্দুৰ দশাৱতাৰৰ ভিতৰত পৰি চিৰনমস্য হৈ আছে। কিন্তু বুদ্ধদেৱৰ ওপৰত আক্ৰোশ বামুণসকলৰ এতিয়াও যোৱা নাই। প্ৰথমতঃ বুদ্ধদেৱে বেদ নেমানিছিল সেই কাৰণে তেওঁৰ ওপৰত আক্ৰোশ হোৱাটো স্বাভাবিক আৰু যদিও বা কুট তৰ্কৰ বলত কিবা স্বৰূপে বৌদ্ধধৰ্ম্মক টানি আজুৰি হিন্দু ধৰ্ম্মৰ ভিতৰত সোমাবৰ চেষ্টা হল হেতেন, বুদ্ধদেৱ বামুণ নাছিল।

শঙ্কৰাচাৰ্য্য জ্ঞানবাদী আছিল। যেতিয়া ভক্তিবাদ প্ৰচলিত হবলৈ আৰম্ভ হল, তেতিয়া জ্ঞানবাদৰ আগত ভক্তিবাদ টিকিব নোৱাৰিব ভাবি শাস্ত্ৰকাৰসকলে ঢোল কোবাই দিলে যে ভক্তিমাৰ্গত সকলো লোক মুক্ত হৈ যায়, ভগৱানৰ সৃষ্টি আৰু নচলে—

ভক্তি মাৰ্গে সৰ্ব্বলোক মুক্ত হৈয়া যায়।
ভগৱানেৰ সৃষ্টি লীলাখেলা নাহি ৰয়॥

সেই দেখি লোকবিড়ম্বনা কৰিবলৈ ঈশ্বৰাংশে শঙ্কৰ পৃথিৱীত অৱতীৰ্ণ হল।

কোটি সূৰ্য্যোদয় ভক্তি তাহা আচ্ছাদিয়া।
শুষ্কজ্ঞান তমকূপে দিলা ফেলাইয়া॥

শাস্ত্ৰৰ ভিতৰতো লুকা লুকি খেলা আছে। বৰদলৈদেৱেও এই লুকালুকি প্ৰণালী ঠায়ে ঠায়ে নিয়োগ কৰিবৰ সূত্ৰপাত কৰিছে। প্ৰথমৰ পৰাই দেখিছো বৰদলৈদেৱে বুদ্ধদেৱক লৈ অলপ টনা আজোৰা কৰিব লাগিছে। শঙ্কৰদেৱৰ নাম ওলালেই প্ৰাসঙ্গিক অপ্ৰাসঙ্গিক ভাবে বুদ্ধদেৱকো উল্লেখ কৰিবই,— দেখুৱাবলৈ যে শঙ্কৰদেৱে ধৰিবলৈ গলে বৌদ্ধমতকেই প্ৰচাৰ কৰিছিল; কিন্তু লাবি আহি দামোদৰ-হৰিদেৱে শঙ্কৰৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মটোকো বেদ-স্মৃতি-পুৰাণ-তন্ত্ৰ বিহিত কৰি ৰাখিছিল। ৪ৰ্থ সংখ্যা প্ৰদীপিকাতো বৰদলৈয়ে বামুণৰ ওচৰত শঙ্কৰৰ মান পৰিমাণ কৰিবলৈ বুদ্ধদেৱকো টানি আনিছে—দেখুৱাবলৈ যে দুইযো বামুণৰ ওচৰত শিক্ষাকৰ্ম্ম শিকি অকৃতজ্ঞতা (?) আচৰণ কৰিছে। বুদ্ধদেৱক টানি অনাটো অপ্ৰাসঙ্গিক, তথাপি আনিছে যেতিয়া বৰদলৈদেৱে অৰ্দ্ধোদিন সভা আৰু ভুৱাসকলৰ "সোণৰ" মহিমা অকলো স্বীকাৰ নকৰে নে? কিন্তু বিশেষ বিৰাগৰ কাৰণ হৈছে—দুয়ো বামুণৰ লৰা নাছিল।

বঙ্গদেশৰ ব্ৰাহ্ম সম্প্ৰদায়ে হিন্দুৰ পুৰাণ তন্ত্ৰ স্মৃতি আদি নেমানে, জাতিভেদ আদিও নেমানে। সেই দেখি ব্ৰহ্মোপাসক বুলি তেওঁলোকক ব্ৰাহ্ম বোলে। কোনোবা সংখ্যাত বৰদলৈদেৱে কোনোবাই মহাপুৰুষীয়াই মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মটোক কোনোবা উন্নত ধৰ্ম্ম (অৰ্থাৎ ব্ৰাহ্মধৰ্ম্ম)ৰ সামিল কৰিবৰ চেষ্টা কৰা বুলি ব্ৰাহ্মধৰ্ম্মৰ প্ৰতি তীব্ৰ কটাক্ষপাত কৰা যেন লাগে। যি হওক পৰমুহূৰ্ত্ততেই ভুল বুজিলে। আন লেখক অতি সতৰ্কিত ভাবে এই ভুল শুধৰাবৰ চেষ্টা কৰিছে। বৰদলৈদেৱৰ তৰ্ক প্ৰণালী:— যথা, বৌদ্ধ ধৰ্ম্মত ঈশ্বৰক জ্ঞান পোহৰ সত্য বুলিছে। কিন্তু এইবোৰ নতুন কথা নহয়। হিন্দুৰ বেদত বহুত আগতেই কৈ থোৱা আছে। এতেকে বুদ্ধদেৱে বেদৰ কথাকে নিজৰ নামে চলাই দিলে! আকৌ বিচাৰ কৰি চাই কৈছে ব্ৰাহ্মধৰ্ম্মৰ যি মূলমন্ত্ৰ— "ওঁ সত্যং জ্ঞানং ইত্যাদি" এইবোৰো উপনিষদৰ বচন। সেই দেখি তেওঁ সুধিছে "আমি ব্ৰাহ্মধৰ্ম্মকো হিন্দুৰ ভিতৰৰে বুলি লব নোৱাৰো নে?" যদি বৌদ্ধ আৰু ব্ৰাহ্মধৰ্ম্ম উভয়ে বেদ-মূলক, দুয়োকো হিন্দুৰ ভিতৰৰে বুলি লব নোখোজাৰ কাৰণ কি? ৰাজা ৰামমোহন ৰায় ব্ৰাহ্মণ আৰু বুদ্ধদেৱ ক্ষত্ৰিয় আছিল বুলিয়েই নহয় নে?

আন এঠাইত বৰদলৈদেৱে আক্ষেপ কৰিছে যে বহুতে অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মক, বিশেষতঃ বঙ্গদেশৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মৰ পৰা লুকোৱা বুলি কব খোজে। বঙ্গদেশৰ বৈষ্ণৱ মত প্ৰচাৰক ব্ৰাহ্মণ চৈতন্যদেৱৰ ছায়াপাত অসমৰ বৈষ্ণৱ মতত নেদেখিলে বৰদলৈদেউৰ গা জুৰ নপৰে।

ভবিষ্যত অ'ভন বুলি আজিলৈকে বৰদলৈদেৱে

শঙ্কৰ দেৱকো অৱতাৰৰ মাচিয়া এখন দিছে, আপোনালোকে বা কি হয়; কিন্তু মহাপুৰুষীয়া বোলা ভক্ত-সকলক "পাষণ্ড" আখ্যানেৰে বিভূষিত কৰিলেহ; শঙ্কৰদেৱেও যে পাষণ্ডসকলক বিপথগামী কৰিবলৈ আহিছিল এইটোও প্ৰকাৰান্তৰে কৈছেই, কিয়নো শঙ্কৰৰ বৈষ্ণৱমতত উটিযোৱাসকলক দামোদৰ হৰিদেৱেহে বেদাদিৰ খুটি পুতি ৰাখিলে, নহলে উটি গল গৈবোৰে ঘণ্টাৰ কোৱ শুশ্রূষা নাপালেহেঁতেন। আৰু-দামোদৰ পন্থী শূদ্ৰসেৱক সকল! এবাৰ মহাপুৰুষীয়াসকলক "পাষণ্ডৰ" শ্ৰেণীত পেলাব পাৰিলে, এতিয়া বৰদলৈদেৱে যি ছদ্মবেশে চলিব লাগিছে, সেই ছদ্মবেশ দলিয়াই পেলাই, দেখাদেখিকৈয়ে কি ধৰ্ম্ম দিব?

শ্ৰীযশস্পতি বাপুৱে "নাম"ৰ যি ব্যাখ্যা দিছে সেইমতে তো শূদ্ৰসেৱকসকলে নাম ধৰ্ম্মত অধিকাৰ পাবই নোৱাৰে। পূজাৰ মন্ত্ৰই যদি হৰিনাম হয়, এই নামত তো শূদ্ৰসেৱকসকলৰ কোনো দাবী নাই। দামোদৰদেৱে বামুণসকলক নাম ধৰ্ম্মত সিদ্ধি লাভৰ সহায় স্বৰূপ নিত্য-নৈমিত্তিক অনুষ্ঠান কৰিব দিছে, কিয়নো অনুষ্ঠানৰ ভাও নহলে ভক্তি পকি নুঠে। নিত্য-নৈমিত্তিক আদিৰ লগত শালগ্ৰাম পূজা ব্ৰাহ্মণসকলৰ পক্ষে আছেই। শূদ্ৰসেৱকসকলৰ নাই যশস্পতি বাপুৰ নাম ধৰ্ম্মত অধিকাৰ, নাই বামুণৰ নিত্য নৈমিত্তিক অনুষ্ঠান আদিত অধিকাৰ, থাকিব কেৱল বৰদলৈদেৱে আঙুলিয়াই দিয়া ওপৰ থাপৰ স্বৰ্গলৈ যোৱা বাট—হৰি মন্দিৰ-(ৰাজহুৱা নে বামুণৰ ঘৰে ঘৰে থকা শালগ্ৰাম মন্দিৰ?) মাৰ্জ্জন আৰু তিয়নি চেপা। আৰু এতিয়া ডোল চিঙি পলায় বুলি বৰদলৈদেৱে তেওঁলোকক যিখিনি concession দিবলৈ ৰাজি হৈছে, তেতিয়া আকৌ "সাধুকথাৰ কুকিৰ" মাষ্টৰ মহাশয়ৰ দৰে কয় বা "এহন বলিস না কেন এথা না সেথা?"

নিৰপেক্ষ অসমীয়া ৰাইজে বিচাৰ কৰি চাব বামুণ-শূদ্ৰৰ বিৰোধ ভাব প্ৰদীপিকাই ঘটাব লাগিছে নে নাই। দামোদৰদেৱক উপলক্ষ কৰি ব্ৰাহ্মণসকলৰ স্বজাতি-মাহাত্ম্য প্ৰতিষ্ঠাপনাৰ ভাব সম্প্ৰতি দামোদৰ-উদ্ধাৰৰ বনৰ লগত সানমিহলিকৈ ৰাখিছে। প্ৰদীপিকাৰ গৰাকীসকলে মনত ৰখা উচিত যে সকলো জাতিৰ মানুহৰে জাতীয় অভিমান অলপ অচৰপ আছে। চৈতন্য পন্থী নহৈও যেনেকৈ প্ৰদীপিকাই জাতীয় গৌৰৱত মতলীয়া হৈ চৈতন্যৰ প্ৰভাৱলৈ হাত মেলিব লাগিছে, ব্ৰাহ্মধৰ্ম্মকো হিন্দু ধৰ্ম্মৰ ভিতৰলৈ আনিবৰ চেষ্টা কৰিছে আৰু মহাপুৰুষীয়া বামুণসকলৰ ফালে কেৰাহিকৈ চাব লাগিছে, দামোদৰপন্থী শূদ্ৰসেৱকসকলেও যে হেজাৰ বামুণৰ আক্ৰোশ সত্ত্বেও শঙ্কৰদেৱৰ ধৰ্ম্মৰ নাম লৈ গৌৰৱ অনুভৱ কৰিব ইয়াত (rebellious ideas) বিদ্ৰোহ ভাব কি থাকিব পাৰে?

আকৌ বৰদলৈদেৱে যে "সুৰদ্বিষাং সম্মোহায়" কূট তাৰকৰে ঋণৰ কিস্তি তৈয়াৰ কৰিব লাগিছে, বেচি দূৰলৈ নগৈ ইয়াকে কওঁ পাঠকসকলে বিচাৰি চাব। যি "ভাগৱত" হাতত লৈ বৰদলৈদেৱে তৰ্ক কৰিব লাগিছে, সেই ভাগৱতত দেখোন শ্ৰীকৃষ্ণৰ উক্তি সূতে ব্যাখ্যা কৰিছে আৰু নাৰদৰ আদেশমতে ব্যাসদেৱে লিপিবদ্ধ কৰিছে।

ইয়াৰ ভিতৰত শ্ৰীকৃষ্ণও ব্ৰাহ্মণ নহয়, আৰু সূত, নাৰদ, ব্যাসো ব্ৰাহ্মণ নহয়। সেই ভাগৱত পঢ়ি যে জ্ঞান উপাৰ্জ্জন কৰে, আৰু ভাগৱতী বাপুসকলে ব্যাখ্যা কৰি দক্ষিণা লয়,—ঋণ কাৰ ওচৰত?

বৰদলৈদেৱে যে কূট তৰ্কৰ বলেৰে সৎশূদ্ৰ অসৎশূদ্ৰ আদি নানা তৰহৰ Classification আৰম্ভ কৰিছে, চিনাৰায়ৰ যুদ্ধত আহোমৰ ফলীয়া হৈ যিবোৰ শূদ্ৰই লগুণ পিন্ধি গৰুৰ কান্ধত উঠি যুদ্ধ কৰিছিল, যুদ্ধৰ অন্তত কেইজনে লগুণ থাপাই পেলাইছিল, তাৰ তালিকা এখন বাহিৰ নকৰিলে, দামোদৰপন্থী শূদ্ৰসেৱকসকলৰ মনৰ খুকুৰি নেভাগে বা?

আজি ২৬ বছৰে শৰণ ভজন লৈ নানা শাস্ত্ৰ আলোচনা কৰি থাকলৈ নোপোৱা এগৰাকী অসমীয়াৰ মাজত apostle of caste-hatred জাতীয় বিদ্বেষৰ আগৰুৱা হৈ কি unenviable greatness লভিবৰ প্ৰলোভন হ'ল? হায়ৰে বিভীষণৰ শপথ!!

(৫)

বৰদলৈদেৱে ব্ৰাহ্মণৰ supposed মাহাত্ম্যত আপ্লুত হোৱাৰ পিছত, আত্মসংযম লাভ কৰিলে কিছুমান বৰ বহুমূলীয়া কথাও কয়—"এই যুগটো হৈছে সকলো কথাকে চালি-জাৰি লোৱা যুগ। চৰিত্ৰত যি লিখিলে বা এজনে যি লিখে তাৰে ওপৰত অন্ধ বিশ্বাস ৰাখি চলা যুগ নহয়। সকলো কথাকে critically analyse, ইত্যাদি।" অসমীয়া ৰাইজে তাকেইতো বিচাৰে। এই যুক্তিবোৰ—বৰদলৈদেৱে যি-বোৰ শাস্ত্ৰৰ বচন উদ্ধাৰ কৰি তৰ্ক কৰিব লাগিছে, সেইবোৰতো নখটায় কিয়? সাধৰদেৱে স্বয়ঙ্কৰ মাহাত্ম্য স্থাপনা কৰিবৰ নিমিত্তে সত্যগোপন কৰিলে কৰিবও পাৰে, কিন্তু বামুণে লেখা শাস্ত্ৰবোৰত, মাহাত্ম্য-নহওক জীৱিকা মুকলি কৰিবৰ নিমিত্তে জোৰা-দিয়া কথাও নে থাকিব পাৰে. আপোনে সেইটো কে বিচাৰ কৰিব লাগিছিল হয়তো। কোন-শাস্ত্ৰ কেতিয়া, কাৰদ্বাৰা, কি অৱস্থাত, কি উদ্দেশ্যে লেখা হৈছিল সেইবোৰকো তো লোকক দেখুৱাব লাগে।

বিশাল ভাৰতৰ প্ৰশান্ত ধৰ্ম্মত fanaticism-অলৈ বাট মুকলি নাই।

(আগলৈ)

বৰদলৈৰে সৈতে আমাৰ শেষ কথা।

আমি সৰুলগুৰিৰ পৰা কুৰি পঁচিশ দিন আঁতৰত আছিলোঁ। দিনদেক হল উভতি আহিছোঁ মাথোন। আহিয়েই প্ৰদীপিকাৰ পথম প্ৰবন্ধটো পঢ়ি লৰালৰিকৈ তাৰ উত্তৰ এটা "বৰদলৈ আৰু আমি" এই নাম দি আমাৰ কাকতলৈ পেলি পঠিয়াইছিলোঁ। তাৰ পৰৰ বিষয় প্ৰদীপিকাৰ পিছফালৰ প্ৰবন্ধটো "বিবিধ বাতৰি আৰু সমালোচনা" তেতিয়া পঢ়া নাছিলোঁ। এতিয়া পঢ়ি আমাৰ মনত পৰমানন্দ উপস্থিত; কাৰণ কওঁ:—

আমি প্ৰথমতেপৰা যিটো ভয় কৰিছিলোঁ, সেইটোৱেই হল। অৰ্থাৎ বৰদলৈয়ে দলৰ ফালত আমাক পেলালে। তেওঁৰ পোন বাটে কথাৰ আলোচনা কৰিবৰ মতলব নাই; আছে আওবাটে গৈ চিকুটটো আচোৰটো মাৰি, আৰু কোবোইনি মাৰি আচল কথা ঢাকি যুদ্ধ জিকিবৰ। নতুবা তেওঁ বুৰঞ্জীমূলক আমাৰ যাই আলোচনাৰ কথা কেইটাৰ পোন পটিয়ে উত্তৰ নিদি, উলটি আমাক ছটা প্ৰশ্ন কৰি আমাৰ মুখৰ ওপৰত লাপুটি জোকাৰি নৰলহৈছেন; আৰু নিজে সাধু সাজি "আমি পোন পটিয়ে উত্তৰ খুজিছিলো, বেজবৰুৱাই মান অপমানৰ গোন্ধ বিচাৰি নাকত সোপা লৈ যাই কথাৰ পৰা ফালৰি কাটি গল" ইত্যাদি কথা কৈ গৃহস্থকে চোৰ পাতিবলৈ লগলাইছেন। আমি তেওঁক সোধোঁ বৰদলৈ! আপুনিয়েই অকল বুদ্ধিয়ক মানুহ বুলি ভাবিছে নে? আপোনাৰ তৰ্কৰ ধাৰ আৰু আলোচনাৰ গঢ় আন মানুহেও দেখিছে। দামোদৰদেৱৰ গুৰু চৈতন্য আৰু মাৰক, তেওঁৰ ধৰ্ম্মৰ লক্ষণ মত ইত্যাদিৰ বিষয়ে বুৰঞ্জীৰ বাটে আমি আপোনাক সুধিলোঁ, আপুনি তাৰ উত্তৰ নিদি, আওবাটে আমাক উলটি ছটা প্ৰশ্ন কৰিলে? এনেকুৱাত কোনে পোন পটিয়ে কথাৰ উত্তৰ নিদি ফালৰি কাটিলে সকলোৱে চাই লওক। যদি আপোনাক আজি আমি সোধো আপুনি কোন বছৰৰ কোন তাৰিখে কামৰ পৰা অৱসৰ ললে? তাৰ উত্তৰ নিদি যদি আপুনি আমাক উলটি সোধে "ৰাজ ডিব্ৰুগড়ত কেইজন হাকিম? তেওঁলোকৰ হাকিমনী অৰ্থাৎ গৃহিণীসকল কুৰূপা নে সুৰূপা? হাকিম কাক কয়? হাকিমনী কাক কয়? হাকিমৰ পুৰোহিতে কৰম কৰায় নে? পুৰোহিত কাক বোলে?" আৰু লগে লগে হাতত ঘাম-টাবোন এডাল লৈ কয় "এতে আবাৰেই পোন বাটেই মোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিবা, নতুবা তোমাক foul player বা ধৰা বমনাহ বুলি

চালান দিম” তেন্তে কোনে কাক কি বুলিব লাগে ভাবি চাওক।

বৰদলৈয়ে সৈ কাঢ়িছে (১৬০ পিঠি প্ৰ)—“প্ৰশ্ন কেইটাৰ যে উত্তৰ নাপালোঁ তেখেতক সুধিছিলোঁ এনে নহয়।” তেনেহলে আপুনি আমাক পৰীক্ষা কৰিবলৈ সুধিছিল নে, নাই আপোনাৰ ২৬ বছৰীয়া ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ জ্ঞানৰ ডাঙৰ টোপোলাটো আমাক দেখুৱাবলৈ? সেইবোৰ প্ৰশ্ন irrelevant বুলি আপোনাৰ মনত এতিয়াও খেলোৱা নাই নে? আচ্ছা হাকিমী কৰিলে যি হওক! উত্তৰবোৰ প্ৰাসঙ্গিক বা অপ্ৰাসঙ্গিক, বা সৰ্ব্বসিদ্ধান্তে অৱস্থাসিদ্ধ এইবোৰ কথা তালৈ আহিল কেনেকৈ? বৰদলৈক বুজোৱা আৰু ঢেকিক ধান দিয়েই সমান।

বৰদলৈয়ে মহা আস্ফোট কৰি বচত উক্তিৰ দি কৈছে “বেজবৰুৱাই অসমৰ মহাপুৰুষীয়া সত্ৰবিলাক কেতিয়াবা দেখিছেনে নাই কব নোৱাৰোঁ, দামোদৰী সত্ৰৰ কথাকে নকওঁ।” “এই লিঃকিনে (অৰ্থাৎ বৰদলৈয়ে) বৰপেটাত থকাকালীন কতবাৰ যে এই কলীয়া ঠাকুৰ দৰ্শন কৰিছিলোঁ কব নোৱাৰোঁ। নামঘৰতো প্ৰসঙ্গত বহা মনত পৰে। শান্তিৰাম আতৈৰে আধ্যাত্মিক তত্ত্ব আলোচনা কৰাও মনত পৰে।” “ভাগৱত পাঠি (অৰ্থাৎ বেজবৰুৱাই) শাস্ত্ৰ যেনে ভাগৱত মূল আৰু ভাঙনি পঢ়ি এটা ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে সমস্ত কথা জনাও এক, আৰু আজি ২৬ বছৰে শৰণ ভজন লৈ (অৰ্থাৎ বৰদলৈয়ে) ঠিলাই ঠিলাই সকলো ঠায়ে ঠায়ে সত্ৰ সভাদি দেখি সেই সত্ৰ সভাৰ প্ৰৱৰ্ত্তিত অনুষ্ঠান জনাও এক।” উপৰৰ—As regards my qualification—ছাৰ্টিফিকেট, আৰু As regards my rival candidate's disqualification-অৰ বেয়া certificate-অৰ বাবে আমি বৰদলৈৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ হলোঁ। বাৰু বৰদলৈ! নিজৰ বিষয়ে এইদৰে আৰু কোনৰ বিষয়ে সেইদৰে কবলৈ আপোনাৰ একো বেয়া নালাগিলনে? এইবাবেহে পাৰ্লিয়ামেণ্টে অফিচাৰসকলৰ অৱসৰৰ (retirement) নিমিত্তে এটা বয়সৰ বছৰ বান্ধি দিছে। বৰদলৈৰ নিজৰ (qualification) অৰ্থাৎ যোগ্যতাৰ বিষয়ে ভয়ানক জ্ঞান আৰু পৰৰ qualification-অৰ বিষয়ে ঘোৰ অন্ধকাৰৰ অজ্ঞান। “কালিৰ ছৱাল” (বয়সত নহলেও ধৰ্ম্ম জ্ঞানত) বৰদলৈয়ে নাজানে, যে এই লেখকে অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্ম ভাগৱত গীতাদি শাস্ত্ৰত প্ৰগাঢ় পণ্ডিত, পুণ্যস্মৃতি বুৰঞ্জীত অতি অভিজ্ঞ তেওঁৰ পৰমপূজনীয় পিতৃদেৱতাৰ চৰণতলত বহি হাতত ধৰি লোৱাৰ পৰা কলেজত পঢ়িবলৈ কলিকতালৈ অহালৈকে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মৰ অনেক শাস্ত্ৰ (মূল সংস্কৃত গীতা ভাগৱতকে আদি কৰি) শিক্ষা কৰিছিল, পিতৃদেৱতাৰ আৰ্হি আৰু উপদেশত শঙ্কৰ-প্ৰকাশিত নামধৰ্ম্মত এতিয়াও যথাসাধ্য নিমগন আছে, আৰু পিতৃদেৱতাৰ লগে লগে তেওঁৰ দৰে উজানৰে পৰা ভাটীলৈকে মহাপুৰুষীয়া দামোদৰীয়া সকলো সত্ৰকে (বৰপেটা আউনিআটীৰ বাহিৰে) দৰ্শন কৰি তাত বাস কৰিছিল, সত্ৰবোৰৰ অনুষ্ঠান আদিত যোগ দিছিল। ইচ্ছা হলে বৰদলৈয়ে এই লেখকৰ শিৱসাগৰ-নিবাসী লোকসকলৰ পৰা কথাৰ সত্যাসত্য নিৰ্দ্ধাৰণ কৰি লবলৈ বাট আছে। এনে স্থলত বৰদলৈৰ নিজৰ শাস্ত্ৰ জ্ঞান অহঙ্কাৰ আৰু আনৰ সত্ৰজ্ঞানৰ অহম্মন্য আৰু দম্ভৰ পচ দেখি সঁচাকৈয়ে তেওঁলৈ আমাৰ পুতৌ হৈছে। “অল্প বিদ্যা ভয়ঙ্কৰী” বুলি এই বৰদলৈয়েই “অসমীয়া” কাকতত সম্পাদকৰ এই প্ৰবন্ধতে কৈছে! হৰি হৰি! কৈনো পৰা কেনো পোৱা দামোদৰীয়া ধৰ্ম্মৰ “তৃণাদপি সুনীচেন” লক্ষণৰ আজি ২৬ বছৰীয়া শিক্ষাই এনে নে?

মহাপুৰুষীয়া সত্ৰত যে মণিকূটত কিয় মূৰ্ত্তি ৰাখি পূজা কৰোৱা হয়, তাৰ মানে বৰদলৈয়ে বুজিবৰ আশা নাই। আমিও সেই দেখি তেওঁক বুজাবলৈ চেষ্টা নকৰোঁ। কিন্তু তেওঁ দলোন তাৰ এটা কাৰণ নিজেই অজ্ঞাতসাৰে উল্লেখ কৰিছে যেনে—“এইবলাক মূৰ্ত্তিৰ নামত কে আগৰ ‘ভদ্ৰভাসকলে সকলো তীৰ্থতে, সকলো সত্ৰতে নিজৰ মাটি-বৃত্তি দিছিল।”

বৰদলৈয়ে লেখিছে অনেক কথা, সেইবোৰৰ

[illegible] কিমান লেখিম মুখখনি ভালে কৰ পাৰি। কিন্তু [illegible] “স্বৰ্গীয় শান্তিৰাম [illegible] এপ বছৰৰ ওপৰ বয়সৰ বুঢ়া আতৈৰে সৈতে বন্ধুভাবে” বৰদলৈয়ে “আধ্যাত্মিক তত্ত্ব আলোচনা কৰিছিল” হয়, কিন্তু বৰদলৈৰ মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মত জ্ঞান দেখি (দামোদৰীয়াটো) আমাৰ দৃঢ় বিশ্বাস হৈছে যে বুঢ়া আতৈ শান্তিৰামে মাখম চুইবলৈ দিলে, মাইনা বালিত পানী ঢালিলে, [illegible]।

বৰদলৈ [illegible] ঠিকৈ আৰু [illegible] ধৰ্ম্মজ্ঞান [illegible] কৰিছে [illegible] অৰ্থাৎ দেখি [illegible] “অসমীয়া”ৰ সম্পাদকক [illegible] অল্পবিদ্যা ভয়ঙ্কৰী বিদ্যা শিকক [illegible] কথা নহয় নে?

শঙ্কৰদেৱে মূৰ্ত্তিপূজাৰ ব্যৱস্থা ৰাখিছিল নে নাই, মূৰ্ত্তি পূজা কিয় কৰাইছিল, তেওঁৰ [illegible] কিয় মূৰ্ত্তি সেমান, পুথিত পূজা নে মূৰ্ত্তিত পূজা [illegible] ইমানবোৰ কথাৰ প্ৰকৃত মৰ্ম্ম আছে [illegible] তেওঁ ইমান নাজানে, যে তেওঁৰ ignorance colossal বুলিলেই হয়। এক শান্তিৰামৰ কৰ্ম্ম নহয়। বৰ লাজৰ কথা যে “মহাপুৰুষীয়া বোলাওঁতা পাষণ্ড” এনে কথা বৰদলৈয়ে তেওঁৰ কাকতত ব্যৱহাৰ কৰিছে! ছিঃ! বৰদলৈৰ হল কি? আৰু নিজক সাধুসন্তৰ এটা গাখীৰ পাতি হৈছে! কি স্পৰ্দ্ধা! কি ঘৃণা!

বৰদলৈয়ে আমাৰ ওপৰত গোটাদিয়েক গুৰুতৰ অভিযোগ আনিছে। বৰদলৈৰ কথাৰেই তাৰ বৰ্ণনা দিওঁ,—“আজি ৯১০ বছৰে ‘ধ কৰিলে সেয়ে ধেমালি’ নবলান নে? ভাষা লৈ কি মহাভাৰত হৈছিল কৰিলো। ধৰ্ম্ম লৈ [illegible] দামোদৰীয়া মহাপুৰুষীয়াক ঠাঁই ঠাঁই কৰিলা, [illegible] আকো দামোদৰীয়া পন্থা শুধু সত্ৰসকলৰ মনত দমৰ [illegible] rebellious idea দৰ সুমিৱা নেকি?”

বৰদলৈৰ এই কেইআষাৰ কথা পঢ়ি আমি স্তম্ভিত হৈছোঁ। আজি ৯১০ বছৰে আমি কি কৰিলোঁ? শঙ্কৰ, মাধৱ, দামোদৰৰ আদিৰ জীৱন-চৰিত, কাৰ্য্যকলাপ, ধৰ্ম্ম মত আৰু অঙ্কৰ আৰ্হি কৰিছিলোঁ। বিহুতো। ইয়াকে তেওঁ কৈছে নে? এইবোৰ আৰ্হি কৰা মানে দল সৃষ্টি কৰা, ঠাঁই ঠাঁই কৰা, আৰু ঠাঁই ঠাঁই ঠাঁই ঠাঁই কৰা নে? বৰদলৈয়েও সেইবোৰ প্ৰদীপিকা উলিয়াই তাকে কৰিছে। বৰদলৈৰ কথাৰেই আমাৰ কথাৰ প্ৰমাণ দিওঁ পাঠক দয়া কৰি শুনা;—প্ৰদীপিকাৰ ১২১ পিঠিত বৰদলৈয়ে লেখিছে—“শঙ্কৰ, মাধৱদেৱ, দামোদৰ আদি মহাপুৰুষ সকলৰ জীৱনী আলোচনা কৰাৰ পৰা সত্যৰহে উদ্ধাৰ কৰা এই যুগতে হৈছে সকলো কথাকে চাৰিফালৰ পৰা জুখি সকলো কথাকে critically analyse কৰা লোৱা যুগতে।” পাঠক, বৰদলৈয়ে কৈছে এই কথা, আৰু প্ৰদীপিকা উলিয়াই কৰিছেও তাকে। আমিও বাজী উলিয়াই ৯১০ বছৰে ইয়াকে কৈছিলোঁ, আৰু ইয়াকে কৰিছিলোঁ। তেনেহলে আমি স্বজন স্বদেশ-দ্ৰোহী হলোঁ কেনেকৈ, আৰু বক্তা বৰদলৈ সাধিল কেনেকৈ? তেওঁ দামোদৰীয়া হোৱা বাবে নে? সঁচাকৈ কৈছোঁ, বৰদলৈৰ মনৰ বিষয় ভাবি আমাৰ আতঙ্ক হৈছে! নিশ্চয় মিছা আতঙ্ক। বৰদলৈয়ে আৰু বৰদলৈৰ সত্ৰৰ বায়ুন মহন্তসকলে শুদ্ৰৰ আলধৰা বা লগুৱাই আমাৰ কথা শুনি ভাগে বুলি বৰ ভয় খাইছে দেখিছোঁ। স্বৰ্থ ডাঙৰ বস্তু; তাত নথ লাগিলেই মৰিল।

“ভাষা লৈ কামৰূপীয়া উজনীয়া দল সৃষ্টি কৰিলা” বুলি বৰদলৈয়ে যি কৈছে, সেইটোত আমি আৰু স্তম্ভিত হৈছোঁ। আমাৰ বন্ধু-নামধাৰী কামৰূপীয়া আগচৈলেকে আমি এনে unscrupulous attack পোৱা নাই। বৰদলৈ! আপুনি সঁচাকৈ বিশ্বাস কৰে নে, (আপোনাৰ বুকত নিশ্চয় পৰমাত্মা আছে, বুকত হাত দি কওক) যে ভাষা লৈ মই উজনীয়া কামৰূপীয়া দল সৃষ্টি কৰিলোঁ। যদি বিশ্বাস নকৰে, অনুগ্ৰহ কৰি আপোনাৰ বন্ধুৰ ওচৰত ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰক। যদি বিশ্বাস কৰে তেন্তে তাৰ স্পষ্ট প্ৰমাণ দিয়ক। মই আপোনাক

challenge কৰিছো; আপুনি নিৰা নহয়, বৃদ্ধ হৈছে। ইমান দিনৰ বাঁহীৰ ফাইল আপোনাৰ হাতত আছে, মোৰ ২৭।২৮ খন অসমীয়া কিতাপ আপুনি দেখিছে, মোৰ বক্তৃতা অনেক বাৰ শুনিছে বা পঢ়িছে, মই আপোনাক challenge কৰি মাতিছো, আপুনি আপোনাৰ কথা স্পষ্টৰূপে প্ৰমাণ দি থিৰ কৰক। নতুবা —

ৰবদলৈ! আপুনি উপদেশক নহওঁ বুলি কৈছে, আমিও হেনো উপদেশক। কিন্তু "অসমীয়া" কাকতক আপুনি বন্ধুভাৱে (আপোনাৰ নচিনা বন্ধু পালে "অসমীয়া" উদ্ধাৰ হব) উপদেশ দিছে কিয়? (১৬১ পি প্ৰঃ)।

প্ৰঃৰ ১৬২ পিঠিত ৰবদলৈ, আপুনি মোক personal attack কৰিছে কিয়? যেনে "স্বধৰ্ম্মে • • • গীতাৰ এই মহা বাক্য ফেৰা আমাক তৰে পৰা উপদেশ দিয়াৰ আগেয়ে উপদেশক জাতপাঁয়াই self realise কৰি ললে ভাল আছিল। প্ৰাচ্য অৰ্থাৎ Eastern নিয়ম হৈছে, আগেয়ে আত্ম-প্ৰত্যয়, পিছতহে পৰলৈ উপদেশ।" আপুনি কি mean কৰিছে, আমি ইমান dense নহওঁ যে বুজা নাই। কিন্তু আপুনি কলিকতাত থাকোঁতে আমিও আছিলো। যাওক।

শেষত কওঁ আমি আৰু ৰবদলৈৰে সৈতে ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে তৰ্ক বা বাদানুবাদ আজিৰপৰা নকৰো বুলি থিৰ কৰিছো। প্ৰথমটো কাৰণ তেওঁ fair fight কৰে বা কৰিব পাৰে, এই ধাৰণা আমাৰ মনৰপৰা গল। দ্বিতীয়টো, তৰ্কৰ অন্ত নাই। তৃতীয়টো, ৰবদলৈয়ে আজি ২৬ বছৰে শৰণ ভজন লোৱাৰ নিমিত্তে তেওঁৰ ধৰ্ম্মজ্ঞান আৰু শাস্ত্ৰজ্ঞান ইমানকৈ টুনটুনীয়া হৈ পৰিছে, যে দুই-দুটিয়া জ্ঞানৰ বৰ্হকৈ পকা গাঁৰটোত আঙুলি পৰিলেই তেওঁ চিঙিংকৈ উঠে। শেষত এটা কুকাণ্ড-মাণ্ড হবৰ সম্ভৱ। চতুৰ্থ আজি ৯।১০ বছৰে তেওঁৰ মতে আমি দিয়া পকাজলকীয়াৰ কাণত তেওঁ অলি পুঁৰ দেই আছে, সেই অপা-পোৱাৰ প্ৰতিশোধ দিবলৈ (যেনেকৈ পাৰে, by fair or foul means) তেওঁ প্ৰদীপিকা বা প্ৰতিশোধিকা কাকত হাতত লৈ ওলাইছে। পঞ্চমত, তেওঁ দৈৰ্ঘ্য-নাৰায়ণৰ অৱতাৰ, আমি অধৈৰ্য্যৰ খটাসুৰ বুলি তেওঁৰ দৃঢ় ধাৰণা। ষষ্ঠত, আমি মহাপুৰুষীয়া, গতিকে তেওঁৰ টেকা শাস্ত্ৰমতে সম্ভৱতঃ বৌদ্ধ আৰু পাষণ্ড; আৰু পাষণ্ডমৰ্দ্দনৰ নিমিত্তে তেওঁৰ প্ৰদীপিকাৰ জন্ম। ৭মত, তেওঁ ঢেকৰাৰ ঠানি, আমাৰ জাল উমা। ৮মত, তেওঁ আমাসৰ জিলাই জিলাই ঠায়ে ঠায়ে সত্ৰ সভাদি দেখি সেই সত্ৰ সভাৰ প্ৰবৰ্ত্তিত অনুষ্ঠান জানি এক হৈ আছে, আৰু আমি আঁতৰত থাকি তেওঁৰ মতে অনুবাদ শাস্ত্ৰৰ দুপাত পঢ়ি হুই হৈ আছো। ৯ম তেওঁ কামৰূপৰ অৰুণৰ লৈ, গুৰুৰপৰা সৰ্ব্বপ্ৰকাৰে নিম্মালি লভি, হাতত অনেক আংৰীয়া সনয় লৈ বহিছে আমাৰ এই এটাই কেইটাৰ অভাৱ। ১০ম তেওঁ বৈকুণ্ঠবন্দৰ দাস, আমি তেওঁৰ মতে উপদেশক, যদিও এই দাস জনে জাপ মাৰি উপদেশকৰ গাদিত বহি উপদেশ দিওঁতাত ত্ৰুটী কৰা নাই। এই দহোটা কাৰণৰ নিমিত্তে আমাৰ তৰ্ক শাস্ত্ৰৰ এই থিনিতে আধা পৰিল। অৱশ্যে আনে লেখি পঠোৱা প্ৰবন্ধ উপযুক্ত হলে বাঁহীত ছপোৱা যাব।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

স্বাস্থ্য-প্ৰসঙ্গ।

(৬ৰ্থ সংখ্যাৰ ১২২ পিঠিৰ পাছৰপৰা।)

যক্ষ্মা-ৰোগ।—যক্ষ্মা-ৰোগ বৰ সাংঘাতিক আৰু সংক্ৰামক। এই বেমাৰ জগৎব্যাপী আৰু ইয়াত বহুত মানুহ মৰে। ছাগলীত বাজে সকলো জীৱ-জন্তুকে এইবেমাৰে ধৰিব পাৰে। যক্ষ্মা-কীটাণু নামেৰে এবিধ কীটাণুৰপৰা এই ৰোগৰ উৎপত্তি হয়। প্ৰথমতঃ এই কীটাণু যক্ষ্মা-ৰোগীৰ থু, খেঁকাৰ, সেঙুন আদিত থাকে। সেইবোৰৰপৰাই সাধাৰণতঃ এইবেমাৰৰ উৎপত্তি হয়। যক্ষ্মা-ৰোগীয়ে যতে ততে খেঁকাৰ সেঙুন পেলালে এই বেমাৰে বাপিবলৈ সুবিধা পায়। আন্ধাৰ, চাপৰ (নামনিত থকা), বায়ু যাতায়াত কৰিব নোৱাৰা আৰু বদ নপৰা কুঠৰীত এই বেমাৰ বেছি প্ৰবল। যক্ষ্মা-ৰোগীৰ লেতেৰা অভ্যাস সকলো অনিষ্টৰ মূল বুলিব লাগে। উদাহৰণ স্বৰূপে ধৰা—যদি কোনো যক্ষ্মা-ৰোগীয়ে ঘৰৰ বেৰত খেঁকাৰ সেঙুন পেলায় তেন্তে সেই বেৰৰ খেঁকাৰ সেঙুন শুকুৱাৰ লগে লগে যক্ষ্মা-কীটাণুও লৈ যাব। পিছত ধূলিৰ লগত মিহলি হৈ বায়ুৰ দ্বাৰা উশাহৰ লগত কোনো মানুহৰ হাওফাওৰ ভিতৰলৈ গলে যক্ষ্মা-ৰোগৰ উৎপত্তি হব। দ্বিতীয়তঃ যক্ষ্মা-ৰোগে ধৰা গৰুৰ গাখীৰৰপৰা এইবেমাৰৰ উৎপত্তি হয়। অৰ্থাৎ তেনে গৰুৰ গাখীৰ খালে যক্ষ্মা-ৰোগে শৰীৰত বাহ লয়। তৃতীয়তঃ, মঙহ এইবেমাৰৰ উৎপত্তিৰ আন এটা কাৰণ। চতুৰ্থতঃ পেটৰ নাড়ীত উৎপন্ন হোৱা যক্ষ্মা-ৰোগৰ দ্বাৰা মল মূত আদি দূষিত হয় আৰু যক্ষ্মা-ৰোগৰপৰা হোৱা ঘা, নাৰেঙা আদিৰপৰা ওলোৱা তেজ, পুঁজ আন এটা কাৰণ।

দূষিত বায়ু, বহুত মানুহে একে ঠাইতে কৰা বসতি, জেকা মাটি, অপ্ৰচুৰ খাদ্য আদিয়েও এই বেমাৰৰ বিস্তাৰত প্ৰকাৰান্তৰে সহায় কৰে।

নিবাৰণৰ উপায়:—এই কথা মনত ৰাখিব লাগে যে যক্ষ্মা-কীটাণু নহলে যক্ষ্মা-ৰোগো হব নোৱাৰে। সেই কাৰণে যক্ষ্মা-কীটাণুক ক্ষয় ধ্বংস কৰিব লাগে, নহয় নিস্তেজ বা শক্তিহীন কৰিব লাগে। পৰীক্ষাৰদ্বাৰা জনা গৈছে যে সূৰ্য্যৰ পোহৰ আৰু বিশুদ্ধ বায়ু ইয়াৰ ঘোৰ শত্ৰু; এই দুইটাই ইয়াৰ উৎপত্তিত বাধা জন্মায়। যক্ষ্মা-ৰোগীৰ গাৰপৰা নিৰোগী মানুহৰ গালৈ এই বেমাৰ বিয়পে, গতিকে যক্ষ্মা-ৰোগীৰ খেঁকাৰ-সেঙুন আৰু মল-মূত্ৰ আদিৰ বিশেষ সাৱধান লব লাগে। থকা ঘৰ আদি আহল-বহল হব লাগে আৰু তাত নিয়মমতে বেলিৰ পোহৰ আৰু বায়ু সোমাবলৈ দিব লাগে। বাটে-পথে থু পেলোৱা দণ্ডৰ আইনৰদ্বাৰা নিবাৰণ কৰিব লাগে। ফাটক, সেনা-নিবাস (পল্টন থকা ঠাই) আদিত যক্ষ্মা ৰোগীক আঁতৰাই ৰাখিবলৈ আৰু চিকিৎসা কৰিবলৈ বেলেগ বন্দবস্ত থাকিব লাগে। গাখীৰ আৰু মঙহৰ দ্বাৰা যে এইবেমাৰ হোৱাৰ সম্ভৱ এই কথাটো পাহৰিব নালাগে। গৰু ম'হৰ খুটি (গাখীৰ দীয়োৱা ঠাই) আৰু জন্তু বধ কৰা ঠাইবোৰ * মাজে মাজে পৰীক্ষা কৰিব লাগে। আৰু সন্দেহজনক জন্তুবোৰ চৰকাৰে বাজেয়াপ্ত কৰিব লাগে।

যক্ষ্মা-ৰোগীক আন মানুহবোৰৰ সৈতে একে চাৰি-পাটীত শুবলৈ দিব নালাগে আৰু সম্ভৱ হলে একেটা কুঠৰীতে শুবলৈকো দিব নালাগে। নিয়মমতে তেনে ৰোগীয়ে বিয়া কৰোৱা অনুচিত। যক্ষ্মা-ৰোগিনীয়ে নিজৰ কেচুৱা লৰা-ছোৱালীক পিয়াহ খুৱাব নালাগে। যক্ষ্মা-ৰোগীয়ে যতে ততে থুথুৱাই দৰব-পানী থকা এটা পাত্ৰত থু-খেঁকাৰ পেলাব লাগে। পাছত সেই পাত্ৰটো তপত পানীৰে ধুই পেলাব লাগে। থু-খেঁকাৰবোৰ লেতেৰা কাপোৰবোৰ জেটিয়াই পুৰি পেলোৱা উচিত। ৰোগী থকা কুঠৰী সাৱধানেৰে শোধন কৰিব লাগে।

---

* জন্তু বধ কৰি তাৰ মঙহ বজাৰত বিক্ৰী কৰা হয়, এনে ঠাই।

যক্ষ্মা ৰোগীয়ে তলত লিখা নিয়মবিলাক সাৱধানেৰে পালন কৰিব লাগে :—

১। পাত্ৰত বাজে যতে ততে থুৱাব নালাগে। পাত্ৰত থকা থু যেঁকাৰ শুকাবলৈ নৌ পাওঁতেই ধ্বংস কৰি পেলাব লাগে।

(ক) ঘৰৰ ভিতৰত থাকোঁতে থু যেঁকাৰ আদি তুলাপাতৰ টোপাত ধৰি থৈ পাছত পুৰি পেলাব লাগে।

(খ) ফুৰোঁতে মেলোঁতে থুৱালে থু-যেঁকাৰখিনি এটা ঢাকনিযুক্ত বটলত ধৰি থৈ পাছত উতলা পানীৰে ধুই পেলাব লাগে, নাইবা এখন সৰু তুলাপাতৰ কমালত মচি সেই কমালখন পুৰি পেলাব লাগে।

(গ) সাধাৰণ কমাল কেতিয়াবা সেই সেই অভিপ্ৰায়ে ব্যৱহাৰ কৰিলে থু যেঁকাৰ শুকাবলৈ নৌ পাওঁতেই কমালখন উতলা পানীত ডুবাব লাগে, নাইবা কোনো শোধনকাৰী দ্ৰৱ্য পানীত ডুবাই থব লাগে।

২। যক্ষ্মা ৰোগী থকা কুঠৰী মজিয়া-পুছি পেলোৱাতকৈ পানীৰে ধুই পেলালে ভাল; কাৰণ মজিয়াত পৰিলে ধুলিৰ লগত মিহলি হৈ যক্ষ্মা-কীটাণুৱে বাগৰিবলৈ সুবিধা পায়।

৩। সূৰ্য্যৰ পোহৰ আৰু বিশুদ্ধ বায়ু ইয়াৰ ঘোৰ শত্ৰু। প্ৰত্যেক ৰোগীয়েই শোৱা কুঠৰীৰ খিৰিকি মেলি থৈ শুব লাগে। আৰু সম্ভৱ হলে বেলেগ কুঠৰীত শুব লাগে।

৪। অতিচাৰ পৰিশ্ৰমৰ পৰা হোৱা ভাগৰ, সঁহিয়াল বস্তুৰ ব্যৱহাৰ, দূষিত বায়ু, ধুলি-বালিৰে লেটি হৈ কৰিব লগা ব্যৱসায় আৰু লেতেৰা কুঠৰীবোৰে যক্ষ্মা ৰোগক সহায় কৰে।

স্বাস্থ্য নিবাসত থকা নিয়মৰ পৰা যক্ষ্মা ৰোগীৰ বহুত উপকাৰ হোৱা দেখা গৈছে, এই বিধৰ চিকিৎসা প্ৰশস্ত।

* * *

বেৰিবেৰি।—বেৰিবেৰিও সাংঘাতিক বেমাৰ, ই বৰ যন্ত্ৰণাদায়ক, কাৰণ ই স্নায়ুবোৰক পীড়ন কৰে। মালয় আৰু পূৰ্ব্ব উপদ্বীপত এই বেমাৰ বেছ প্ৰবল। চীন, জাপান আৰু ফিলিপাইন দ্বীপপুঞ্জত এই বেমাৰ সাধাৰণতঃ হয়। মিহি চাউল (Polished rice) খোৱাৰ পৰা ইয়াৰ উৎপত্তি হয়। দুখীয়াতকৈ চহকীৰ ওপৰত এই বেমাৰৰ আধিপত্য বেছি।

মিহি চাউলত "ভিটামিন" (Vitamine) নামেৰে সাৰ পদাৰ্থটো নাথাকে। এক টন চাউলত ১০ গ্ৰেইন মানহে 'ভিটামিন' থাকে। চাউলৰ ওপৰৰ ছোলাত এই পদাৰ্থটো থাকে। 'ভিটামিন'ৰ অভাৱতেই এই বেমাৰৰ উৎপত্তিৰ কাৰণ বুলি ধৰা হৈছে।

স্কুল, কাটক আদিত এই বেমাৰ হলে, যদি সম্ভৱ হয়, সেইবোৰ খালি কৰিব লাগে আৰু ধুই পৰিষ্কাৰ কৰি ভালকৈ শোধন নকৰালৈকে পুনৰ তাত মানুহ থাকিবলৈ দিব নালাগে। যাতে বায়ু ভালকৈ যাতায়াত কৰিব পাৰে তালৈ লক্ষ্য ৰাখিব লাগে আৰু মানুহৰ জুম ভাঙিব লাগে। মিহি চাউল খোৱা দস্তুৰ একেবাৰে এৰিব লাগে।

শ্ৰীমহানন্দ বৰুৱা।

গান।

আজি মহাপ্ৰয়াণৰ অমৃত ধাৰা
চোৱাই আহিছে নামি
মিলিছো তীৰ্থগামী।
প্ৰাণৰ সম্ভাৰ অঞ্জলি ভৰাই
তোমাৰে নামতে দিওঁ উবুৰাই
হৃদয় কালিমা নিয়াই উটাই
তোমাৰ পাতকি আমি
মিলিছো তীৰ্থগামী।
চাৰা ৰাধাৰ মাজৰে তোমাৰ বিকাশ
বিশ্ব বাসনাত প্ৰেমৰ হেপাহ
ইমান পৰাণ বন্ধি অলাই
দেৱালি পাতাহে স্বামী
মিলিছো তীৰ্থগামী।

শ্ৰীগণেশলাল চৌধুৰী।

* এই গানটি মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ তিথি উপলক্ষে ৰচিত আৰু সেই মহাপুৰুষৰ ১৩২৫ সনৰ সোঁৱৰণী সভাত বৰপেটা শহৰ হলত গোৱা হৈছিল।

চিঠি।

সম্পাদক ডাঙৰীয়া,

আপোনাৰ কাকতৰ এচুকত আমাৰ এই চিঠি খনি ঠাই দি বাধিত কৰিব। নগণ্য প্ৰাণীৰ ক্ষুদ্ৰ কথা বুলি ঘৃণা নকৰে যেন।

প্ৰদীপিকা, তুমি চিৰদিন জীয়াই থাকা। তুমি জন্ম হোৱাৰ পৰা আমি বহুত কথা জানিবলৈ পাইছো আৰু আগলৈকো বহুত জানিবলৈ পাম বুলি আশা কৰিছো। অনেকে অনেক দৰে তোমাৰ কথা কওক, কুৎসা ৰটনা কৰক, তথাপি তুমি সঁচা কথা কবলৈ যেন পিছ নোহোহকা। দামোদৰৰ বিষয়ে তুমি যি উক্তি কৰিছা আমি শুনি বৰ সন্তোষ পাইছো—যেহেতুকে আমিও দামোদৰীয়া মহন্তৰ লৰা। কিন্তু এটা কথা জানিবলৈ দি যেন আমাক সুখী কৰিবা। যদিওবা আমি দামোদৰীয়া মহন্ত হও তথাপি শৰণ, ভজন, নাম-প্ৰসঙ্গ আৰু আচাৰ ব্যৱহাৰ, আটাইবোৰ সকলোবিলাক অবিকল শঙ্কৰ মহাপুৰুষীয়াৰ দৰেহে। মহাপুৰুষীয়াসকলে আমাকো মহাপুৰুষীয়া বুলি নকৈ ইতিকিং কৰে। এই নিমিত্তে তোমাক সুধিছো—দামোদৰীয়া পন্থৰ আচাৰ ব্যৱহাৰ ৰীতিনীতি সদাচাৰ কেনেকুৱা? নাম প্ৰসঙ্গৰ আহি কেনে? প্ৰসঙ্গ কৰোঁতে কি গাব লাগে? আৰু শূদ্ৰ ভকত ও ব্ৰাহ্মণ ভকতৰ পৰস্পৰ সম্বন্ধ কি জানিবলৈ দিবা। আমি তুমি কোৱা দামোদৰীয়া আউনী আটি সত্ৰত ২৫ বছৰমান আছিলো। সেই ২৫ বছৰত দামোদৰ দেৱৰ নাম গন্ধও শুনিলো; তিথি মহোৎসৱ কৰাও নেদেখিলো। ভাল মহীয়া শঙ্কৰ দেৱৰ তিথিত আৰু মাধৱদেৱৰ তিথিত অকৰ বাজনাও বজায়, কীৰ্ত্তনো এটা বঢ়াই দিয়ে, আৰু শঙ্কৰদেৱ, মাধৱদেৱৰ কৰা গীতো এটা গায়। দামোদৰদেৱৰ তিথি কৰা দূৰৈত থাওক, দামোদৰদেৱৰ তিথিনো কোনদিনা পৰে কবই নোৱাৰে। গাওঁ ভূঁইৰ ইত্যাদিৰ কথাকে নকও তেওঁবিলাকে নাজানেহে কথাই। এনেস্থলত এই ৪০০ বছৰৰ মূৰত দামোদৰদেৱৰ তিথি কৰ, তিথি কৰ বুলি যি চিঞৰ দিছা—তাতে আজিও দামোদৰীয়াসকলৰ তিথি কৰিবৰ মন গৈছে; কিন্তু প্ৰদীপিকা, তিথি কেনেকৈ কৰিব লোক ভালকৈ শিকাই দিয়া। দশম, কীৰ্ত্তন পাঠ কৰিলে মহাপুৰুষীয়াই লোক চাকৰিৰ বছ্ৰাই হাঁহিব। আৰু ভাওনা, সবাহ কৰিলে কাণ-মোহাৰি দিব। দামোদৰদেৱৰ তিথিনো কেনেকৈ কৰিম? নাম-চাউল, মিঠৈ দি শৰাই পাতিবলৈও মহাপুৰুষীয়াই আমাক নিদিয়ে, কাৰণ সেই সকলোবিলাক যেনো শঙ্কৰদেৱে উলিওৱা। প্ৰসঙ্গীয়া নাম গাবলৈ হলে "কৃষ্ণ শঙ্কৰ" বুলি ধৰিব লাগে আৰু শঙ্কৰদেৱৰ মাধৱ কৃত কীৰ্ত্তন নেলাগে আৰু নাহেই। পূজা সেৱা কৰিবলৈ হলেও নামঘৰবিলাকত সেইবোৰ একো কৰিবই নিদিয়ে। মই মহা বিপোৰত পৰিছো আই! তোমাক উপায় সুধিছো। ভালকৈ এটি উপায় দি দামোদৰদেৱৰ তিথিটো লোক কৰাই দিয়া। আৰু প্ৰদীপিকা ১ম, ২য়, ৩য় সংখ্যা পঢ়ি ভালকৈ বুজিছো দামোদৰদেৱে একো ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰা নাই, আৰু তেওঁৰ নিজৰ ৰচনা বুলি কবলৈ আমাৰ এটাও পাবলৈ নাই। কেৱলমাত্ৰ তেওঁৰ ধৰ্ম্মকে মাথোন দিছিল। ন গোসাই, পৰৱৰ্ত্তীয়া গোসাইসকলৰ যেনে ধৰ্ম্ম তেওঁৰো তেনে বুলি বুজা গল। কেৱল বহিতো কাটিব নালাগে, তাৰ বাহিৰে ভগৱৎৰ আৰ্চ্চি-পূজাও কৰিব পাৰে। তাৰপৰা একো প্ৰভেদ হব নোৱাৰে। বলি নকটা পূজাকে তন্ত্ৰমতে সাত্ত্বিক বোলে। সাত্ত্বিক পূজাতো বিধিমতে কোমোৰা আদি কাটিব লাগে, তেহে পূজা সম্পূৰ্ণ হয়। বিধিত লিখা আছে;—

"সাত্ত্বিকে তু কুষ্মাণ্ডাদিকং বলিং দদ্যাৎ।"

তাকে নেকাটিলে পূজা হব। আৰু পূজাৰ ফল নাপায়। আৰু সাত্ত্বিকত এই মন্ত্ৰও আছে যে বলি নকটাকৈ মহ ছাগলি আদি উৎসৰ্গ দিলেও হয়। যদি প্ৰকৃত পক্ষে দামোদৰদেৱৰ এনেকুৱা পন্থতহে প্ৰবৰ্ত্তিছিল তেনে তেওঁ কোনো ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰক নহয়। যি প্ৰথমে তন্ত্ৰ-শাস্ত্ৰ উলিয়াইছিল তেওঁহে সেই ধৰ্ম্মৰ প্ৰচাৰক, দামোদৰ দেৱ শিষ্যহে হব। আৰু বিশেষতঃ আগম ধৰ্ম্ম ভাল

বোলা নাই, যথাঃধৰ্ম্ম শাস্ত্রেঃ—

এষ নিষ্কণ্টকঃ পন্থা যত্র সম্পূজ্যতে হরিঃ।
কুপথং তং বিজানীয়াৎ গোবিন্দৰহিতাগমং॥

পদ্মপুৰাণে ভগৱন্তৰ বাক্য শিৱৰ প্ৰতি।—

দ্বাপৰাদৌ যুগে ভূত্বা কলয়া মানুষাদিষু।
স্বাগমৈঃ কল্পিতৈঃ তঞ্চ জনান্মদ্বিমুখান্ কুৰু॥

পত্ৰিকাবিলাকতো লিখা আছে পাৰ্ব্বতীৰ প্ৰতি শিৱৰ বাক্য।—

যৎকালে বৈদিকী দীক্ষা দীক্ষা পৌৰাণিকী তথা।
নস্থাস্যতি শিবে শাস্ত্রে তদৈব প্ৰবলঃ কলিঃ॥

অৰ্থাৎ যি কালত বেদৰ সাৰ হৰি নাম ধৰ্ম্ম আৰু পুৰাণ শ্ৰেষ্ঠ ভাগৱতী ধৰ্ম্ম যেতিয়া নাইকিয়া হব, সেই সময়তে থাকিব কি একমাত্ৰ তন্ত্ৰ ধৰ্ম্ম (অৰ্থাৎ দামোদৰদেৱে প্ৰচাৰ কৰা তন্ত্ৰ ধৰ্ম্ম) তেতিয়াই কলি প্ৰবল হব। এনেকুৱা কথাবিলাক প্ৰদীপিকা তোমাৰ মুখে শুনি বৰ দুঃখ পাইছো। দুখো লাগিছে আৰু হাঁহিও উঠিছে। দামোদৰ দেৱৰ জীৱনচৰিত্ৰবিলাক পঢ়ি হলে গোৱা যায় এক মাত্ৰ হৰিনাম ধৰ্ম্ম। তেওঁ পূজা কৰাৰ ভয়ত কোচবিহাৰ পৰিত্যাগ কৰি বিজয় পুৰলৈ গমন কৰিছিল। তাতো নাম ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল বুলিহে চৰিত্ৰত পোৱা যায়। আৰু যত-বোৰ ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰকে পৃথিৱীত জন্ম গ্ৰহণ কৰিছে আটাইবিলাকে কলিযুগত পূজা সেৱা নাই, ঈশ্বৰৰ নাম লব লাগে বুলিহে কৈ গৈছে। বুদ্ধ দেৱেও তাকেই কৈছে। যীশু খৃষ্টেও তাকেই কৈছে। মুছলমানৰ মহম্মদেও সেই এক ঈশ্বৰক ভজিবলৈকেহে কৈছে। শঙ্কৰদেৱৰ মতেও—

হৰিৰাম হৰিৰাম এই মূল মন্ত্ৰ।
কলিত নাহি তপ যজ্ঞ যন্ত্ৰ॥

আৰু—

ৰাম কহ ৰাম কহ ৰাম মন্ত্ৰ সাৰ।
তপ জপ যাগ যজ্ঞে সিদ্ধি নাহি আৰ।

মাধৱদেৱে কৈছে—

সত্যযুগে ধ্যান, ত্ৰেতা যুগে যজ্ঞ,
দ্বাপৰ যুগত পূজা।
কলিত হৰিৰ, কীৰ্ত্তন বিনাই,
আৰব নাহিকে দুজা॥

দামোদৰ দেৱৰো মত এনেকুৱাই, পূজা সেৱা সকলো এৰি এক মাত্ৰ হৰিৰ নাম লৈহে মুক্তি পাব। এনেস্থলত হে প্ৰদীপিকা! তুমি শাস্ত্ৰ ঘূৰি ঘাটি শেষত পালাগৈ কি? কেৱল মাত্ৰ ঘণ্টা কোবাই পূজা কৰিলেই মানুহৰ মুক্তি হয়। বুঢ়ি-আই! ধন্য তোমাৰ ঘোটনি। আৰু চোৱা শাস্ত্ৰত ঘোটোতে তুমি পোৱা নাই নে!

উত্তমা সহজা ভক্তি মধ্যমং ধ্যানমেৱচ।
অধমাজপপূজা চ বাহ্যপূজাধমাধমা॥

এনেস্থলত সকলো শাস্ত্ৰাদি চাই প্ৰকৃততত্ত্ববিদ্ হৈ আই তুমি এইটোহে পালা গৈ যে পূজা কৰিলে কলিত মানুহৰ সদ্গতি হয়। এই কথা কেইটা কোৱাত যদি কিবা দোষো হৈছে তেনে নিজ গুণে ক্ষমা কৰি মোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ কেইটা দি মনৰ খুতুৰি মাৰিবা। আৰু দয়া কৰি নগণ্য প্ৰাণীক ঘৃণা নকৰি যেন তিনিটো কৰিবলৈ দিহা বুদ্ধি দি বাধিত কৰা, এই আশা। আৰু আই প্ৰদীপিকা! আগম আৰু নিগমৰ মানে কি তুমি জানা নে? আগমৰ অৰ্থ হৈছে আহি থাক আৰু সেই আগমকে প্ৰবৃত্তিও বোলে। তাৰ মানে কৰ্ম্মত প্ৰবৃত্ত হৈ সংসাৰতে থাক, কৰ্ম্মৰ ফল অনুসাৰে স্বৰ্গলৈ যাবি, পুনৰ সংসাৰতে পৰিবিহি। আৰু প্ৰবৃত্তি পন্থত কৈছে, সূৰ্য্য, গণেশ, দুৰ্গাদেৱী, শিৱ, নাৰায়ণ এই পাঁচ জনা দেৱতা সমান. আৰু পাঁচোজনে মুক্তি দিব পাৰে। আৰু পাঁচো জনৰ প্ৰসাদ খাব পায়। আৰু পাঁচোজনকে একেটা বুঢ়া বুঢ়ীৰ পুতেক জীয়েক বুলি মানিব লাগে। সেই হালি বুঢ়া-বুঢ়ী কোন পাঠক জানে নে? এটি শিৱ আৰু আনটি পাৰ্ব্বতী। শিৱ পাৰ্ব্বতী নো কাৰ পুতেক জীয়েক সেই কথা আৰু পাঠকসকল নাত নেমেলিবা। এই কথাষাৰিকে ধৰি তন্ত্ৰমতে তেত্ৰিশ কোটি দেৱতাৰ পূজাও লিখিছে। আৰু পঞ্চমকাৰ বজ্ৰালি মুদ্ৰাও তাতে আছে, সেইবোৰ কৰিলেও কেনো জীৱৰ মুক্তি হয়। সেই পাঁচ জনৰ নলৈ আন এজন দেৱতাৰ মন্ত্ৰ লৈ পূজা কৰিলেও কেনো সদ্গতি হব। কোনোমতেই তললৈ যোৱা—নাই!

নিগম মানে নিবৃত্তি পন্থ বা ভাগৱতী ধৰ্ম্মক বোলে। নিবৃত্তি মানে প্ৰবৃত্তিলৈ নহৈ বাহিৰ হোৱা অৰ্থাৎ এক ঈশ্বৰতে ভজনা কৰা আৰু যজ্ঞত কৈছে পঞ্চ দেৱতা সমান। কিন্তু ইয়াক কৈছে ধৰ্ম্ম শাস্ত্রে,—

অন্যদেৱৈঃ সমং বিষ্ণুং যে বদন্ত্যবেদিনঃ।
তেষাং বৈ নিৰয়ে বাসঃ পাপযোনিষু চোদ্ভবঃ॥

মাধৱদেৱে তাকে পদ কৰিছে বা শ্লোকানুবাদ—

ঈশ্বৰ কৃষ্ণক যিটো, অন্য দেৱতাৰ সম,
বোলয় অধম মূঢ়মতি।
চৌৰাশি নৰক ভুঞ্জি, পাপৰ যোনিত সিটো,
অৱশ্যে হৈবেক উতপতি॥

অপৰঞ্চ।—

মায়ানিৰ্ম্মোকজড়াঃ সৰ্ব্বে কৃষ্ণস্য শুদ্ধচিন্ময়ঃ।
জড়ং ভজন্তি তং ত্যক্ত্বা অহো মূঢ়া ব্ৰজন্ত্যধঃ॥

অৰ্থাৎ মহামায়াকে আদি কৰি যত দেৱতা আছে মানে আটাইবিলাক জড় অৰ্থাৎ কাঠৰ মূঢ়াৰ দৰে। কোনেও একো কৰিব নোৱাৰে। কৃষ্ণইহে একমাত্ৰ চৈতন্য। তেওঁক এৰি জড়ক ভজি মূঢ়াবোৰ তললৈ যায়। এনে স্থলত হে প্ৰদীপিকা, আগম ধৰ্ম্মটো ওপৰলৈ ডাভি ধৰি তুমি তাল ধেমালি কৰিছা। তোমাৰ গাত কি লাগিল আই, মই একো কব পৰা নাই। আৰু আই তুমি এইটো নাজানা? ভাগৱতে:—

যথা হি স্কন্ধশাখানাং তৰোৰ্মূলাৱসেচনং।
এবং আৰাধনং বিষ্ণোঃ সৰ্ব্বেষামাত্মনঃ সতি॥

অৰ্থাৎ কৃষ্ণদেৱক পূজা কৰিলে সকলোৱে পায়। যেনেকৈ গছৰ গুৰিত পানী দিলে আৰু আন ডাল পাতত দিব নালাগে, ডাল পাতত পানী দিওঁতাক মূৰ্খ বুলিহে সন্ত লোকে কয়। তন্ত্ৰৰ মতে আন দেৱতাক পূজা কৰাও ডালত পানী দিয়াৰ নিচিনা ভয়ো সমান। আৰু বিশেষতঃ কোচবিহাৰৰ ৰজাই দামোদৰদেৱক সুধিছিল তুমি পূজা-সেৱা নকৰি হৰিনাম কিয় লোৱা? আৰু তীৰ্থকো দেখোন তুমি উৎকণ্ঠা কৰা যেন দেখা যায়, তাৰ মানে কি? ইয়াৰ উত্তৰত দামোদৰদেৱে কলে.

তত্ৰৈৱ গঙ্গা যমুনা চ তত্ৰ গোদাৱৰী তত্ৰ সৰস্বতী চ।
সৰ্ব্বাণি তীৰ্থানি বসন্তি তত্ৰ যত্ৰাচ্যুতোদাৰকথাপ্ৰসঙ্গঃ॥

এই উত্তৰ দি পূজা নকৰো বুলি তেওঁৰ ৰজা এৰি বিজয়পুৰলৈ গমন কৰিলে। এনেস্থলত তেৱা প্ৰদীপিকা! তুমি অলপ ভাবি চাঁৱ চোন দামোদৰদেৱে কি পূজা সেৱা উলিয়াইছিল? মোৰ মনেৰে তুমি সেই মহাপুৰুষৰ কিবা কলঙ্ক হে উলিয়াব খুজিছা যেন পাইছো। কথাতে মানুহে কয় যেঃ—"ওজা সৰহ হলে গুৰ দমনা কয়।"

ইয়াকে কৈ আজিলৈ সামৰণি মাৰিলো।

সুখীয়া হবৰ উপায়।

সংসাৰত তুমি যদি হব খোজা সুখী।
কেতিয়াও নহবা পৰৰ মুখাপেক্ষী॥
নিজৰ মনৰ আৰু বাহুৰ বলত।
তুমি যদি ভৰ দি এই ভুতলত॥
ঈশ্বৰৰ নাম লৈ পুৱা আৰু ৰাতি।
সকলো কামকে কৰা, যাব দুখ কাটি॥
আৰু এটি কথা শুনা অতি মনোযোগে।
নোহোৱাৰে তোমাক কোনো শাৰীৰিক ৰোগে॥
শোৱকালে শুবা আৰু উঠিবা প্ৰভাতে।
সকলো কামকে কৰা যাবা নিয়মতে॥
পৰিমিতাহাৰ কৰি সৰহ নাখাই।
মহাসুখে থাকা তুমি হৰিনাম গাই॥
কিন্তু যদি ভ্ৰমা তুমি কৰি সুখ সুখ।
নিশ্চয় জানিবা তুমি হবা পৰাঙ্মুখ॥

শ্ৰীজ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱা।

বৰ কুকুৰৰ স্বপ্ন।

মই সিদিনা ৰাতি-টো উঠি শুই থাকোঁতে নাপাই, মানুহৰ আলো-আমোদৰ বিষয়ে কথা, মুখত আমোল এমোকোৱাৰে সেলেঙ্গ কথাই আৰু বাটৰ ওচৰত থকা আওহতত জোঁৱাৰি কাষত শকতে আৰুতে ভুকান কেতিয়াবা নিচনা শৰীৰ টোৰে ছিৰণী লৰালৈ বুলি বহিছোঁ, এনেতে ওচৰ কাষতে আমাৰ ৰাতিভা নকৰাই মানুহ-আগ গৰু-কোৱাক কোৱা শুনিলো যেনে অনেক বকৰা ঘৰকেৰ নিমে কোনো গৰু খালে। মানুহ-জন হিন্দু। গৰু খোৱা কথাটো শুনি মই আচৰিত হলো, আচৰিত হবৰেই কথা। আচৰিত নহবলৈ কথাটো কেনেকৈ বেজি যেন। বেজিয়ে বিশ্বাস আৰু কোনে চক দেখোৱাকে থাকিব পাৰে। মানুহ কথাটো শুনি আচৰিত হৈ, সাহেকে বিতড়া বকৰাক শুধিলো কিহে বকৰা কোনে গৰু খালে। মোৰ কথা শুনি বকৰাই কলে যে হবো, সেই বাগিচাৰ বৰকৰ্ম্মান বকৰাই মোক তেওঁৰ বাগিচাত থাকিবলৈ মহাস্বৰ কামত সুমাই দিয় বুলি কোৱা আছি প্ৰায় ছবছৰ হল। আকৰৌণ আৰু মোৰ কলে, "বাক তোমাৰ যদি কামৰ ভকনা এটা দিহা কৰি দিব লাগে তেন্তে মোক এজনী ভাল গাই গৰু দিয়া।" মযো কামৰ আশাত এজনী গৰু কিনি নি দিলো। গৰু দিয়াও আজি প্ৰায় ছমাহ হলহি। কামৰ পোনেহে একোটো নাই, সেইহে আজি আমাৰ গৰুকোৱাই সোধাত কৈছো বোলো গৰু এজনী খালে, কামৰহে আজিলৈকে একোটো নহল। এনেতে সাৰে পাইলো।

সাৰ পাই মন কৰো দেখোন বাহিৰত ছৰাক ছৰাক শব্দ হৈছে, গুলাই চাও দেখোন ৰাতি পুৱাল। বনকুকুৰনীয়ে চোতাল মাৰিছে। কুকুৰনীক কলো, "বোলো তেৰা তোমানী মাক, এইপোনে আহাছোন, মই আজি এটা বৰ সুন্দৰ সপোন দেখা পালো।" কুকুৰনীয়ে মোৰ কথা শুনি কলে সমাজক মানুহৰ আগত কোনোৰ পুৰেতে গৰুৰ আগত কৰ লাগে। এতেকে আপুনি গৰুৰ আগত কৈছে মোক কৰা। বাক কওক জোন কিমান পৰতনো সমাজক দেখা পালে। তেওঁৰ কথাৰ অৰ্থ বুজিব নোৱাৰি কলো এতিয়া সামাজিকৰা পৰত দেখা পাইছো। মোৰ কথা শুনি তেওঁ কলে তেন্তে ভাল সমাজিক। যাওক আপুনি গৰুৰ আগত কৈ আহক, তাৰ পাছতো মোৰ আগত কবহি। এনেতে মোৰ শৌচ কৰিবও লাগিছিল, ঘটিটো লৈ শৌচ কৰিবলৈ গৈ গৰাকীৰ পুনি এটাৰ আগত মোৰ সপোনকটো কৈ আহিলে, পৈনীৰ আগত কলোহি। তেওঁ কলে সমাজিক ভাল, এতিয়া কাৰ গাত ফলিয়াই তাকেহে কব পৰা নাই। মযো আজি অনেক দিন বাট চাইছো, কাৰো গাত ফলিবা দেখা নাই। কিন্তু সিদিনা সেই আমাৰ ওচৰৰ ধনীৰামৰ গৰু এটা এজন মানুহে ফাকি দি নিছে; তেওঁ ধনীক কৈছে যে মই তোমাৰ অমুক কামটো কৰি দিম। এতিয়া সেইটোতেই মোৰ সপোনটো খাটিলনে কি কব পৰা নাই।

নপতা বৰকুকুৰ।

কবিতা।

ফুল-বচা চন্দ্ৰতাপ ওপৰত আঁৰি
বহিছে প্ৰকৃতি ছবিৰ আসন পাৰি।
মলয়াত উৰি ফুৰে ফুনাম আঁচল
বসন্তক কোঁচত লৈ হাঁহে খল খল।
মানসৰ পাৰ ছাড়ি লাখ্য মহাগিৰি,
নামিছে কল্পৰ ধলি চিন্তা সোঁত ধৰি,
গছ-বন বাধা-বিঘ্ন সকলো উভালি,
ছুটিছে অনন্ত ফালে গুথ গুথ বুলি।
নিমাতী প্ৰকৃতি দেৱী কথাটি নকয়।
নইৰ বুকুত মাথো ছবি পৰি ৰয়॥

ভাবৰ বতাহ বলি লাহে লাহে কই,
তুলিলে কল্পনা ঢউ তৰিনীত গই।
হাতে পুথি বীণা পাণি পদুম বনত
গুণি গীতি বহি আছে আপোন মনত
মইসনা ঢউ বোৰ দেখি দিলে তেওঁ
বীণত ঘাই চালে এবাৰ মাকত।
সৰস মধুৰ কথা ৰাইচে প্ৰতিধ্বনি।
কিনো ঢউ, কিনো কথ,—কবিৰ কবিতা॥

"বন্ধু"

মহাপুৰুষ।

গুণগ্ৰাহী হোৱাটো মানুহৰ এটা ডাঙৰ গুণ। এই গুণে মানুহৰ আত্মসম্মান আৰু জাতীয় উন্নতি বঢ়ায়। পৃথিবীৰ সকলো দেশতে মহৎ-লোকৰ জন্ম হৈছে; তেওঁলোকেই আমাৰ ভক্তি আৰু সন্মানৰ পাত্ৰ আৰু তেওঁলোকেই আমাৰ জীৱনৰ চালেকী হব লাগে। ধৰ্ম্মৰ নিগূঢ়তত্ত্ব জানিবলৈ হলেও মহাপুৰুষসকলৰ দৰ্শিত পথ ধৰিহে চলিবলৈ কয়। যেনে—

বেদা বিভিন্নাঃ স্মৃতয়ো বিভিন্নাঃ,
নাসৌ মুনির্যস্য মতং ন ভিন্নম্।
ধৰ্ম্মস্য তত্ত্বং নিহিতং গুহায়াম্,
মহাজনো যেন গতঃ স পন্থাঃ।

ধৰ্ম্মৰ তত্ত্ব জানিবলৈ হলে সৎসঙ্গ আৰু সাধনা লাগে; কিন্তু সকলোৰে ভাগ্যত এই দুটা নিমিলে, এইবাবেহে মহাপুৰুষসকলে ধৰ্ম্মৰ যি সাৰ উলিয়াই গৈছে, সৰ্ব্বসাধাৰণে সেইমতে চলিলে কোনো বিঘিনি হোৱাৰ আশঙ্কা নাই।

এতিয়া চাব লাগে মহাপুৰুষ কাক বুলিব পাৰি? মহাপুৰুষ মানে চলিত কথাৰে "ডাঙৰ মানুহ" অৰ্থাৎ গুণী জ্ঞানী বিবেকী পৰোপকাৰী সমদৰ্শী নিৰহঙ্কাৰী শান্ত সুধীৰ সংযতভাবী স্বাৰ্থ-ত্যাগী পুৰুষ। এনেবিধৰ ক্ষণজন্মা পুৰুষ সৰ্ব্বত্ৰ সকলো সময়ত পোৱা নাযায়। এইসকল লোক মাথোন সময়মতে স্থান বিশেষত আবিৰ্ভাব হৈ সমাজৰ চকু মেলাই গ্লানি গুচাই আগ বাঢ়িবলৈ নৈতিক আৰু মানসিক বল দিয়েহি। তেওঁলোক ঐশ্বৰিক শক্তি সম্পন্ন, জগতৰ জ্যোতিঃস্বৰূপ। তেওঁলোকৰ জাতি কুল বিচৰা অৰ্ব্বাচীনৰ কাম। তেওঁলোকক বিশেষ কোনো দেশ বা জাতিৰ সম্পত্তি বুলি ভবাতকৈ জগতৰ সম্পত্তি (assets) বুলিব লাগে। তেওঁলোকেই ধৰ্ম্মবীৰ আৰু কৰ্ম্মৰ সাৰথি। আমাৰ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱো এনেবিধৰ এজন মহাপুৰুষ। য়ুৰোপত মাৰ্টিন লুথাৰে যোল শতিকাত যেনে ধৰ্ম্মবিপ্লৱ ঘটালে, তদ্ৰূপ আসামত পোন্ধৰ শতিকাত শ্ৰীশঙ্কৰেও তেনে কৰিলে; পাছে মাৰ্টিন লুথাৰৰ দৰে য়ুৰোপত যেনে জ্ঞানৰ চাকি জ্বলাইছিল, আসামত শঙ্কৰৰ দিনত তেনে অজ্ঞান এন্ধাৰে আৱৰি আছিল [illegible]। তেওঁৰ পৰাই আসামে সভা জগতত অসমীয়া নামে অভিহিত হব পাৰিছে। তেওঁৰ পৰাই আসামে নামধৰ্ম্মৰ মাহাত্ম্য বুজি ঘৰে ঘৰে মিকা থাকিবলৈ শিকিলে। তেওঁৰ পৰাই আসামত হৰিনামৰ ধ্বনিয়ে দুখীয়া দুখীয়া সকলোৰে ঘৰত সন্তোষ আৰু আনন্দ বিলাই সম্পদে-বিপদে ধৈৰ্য্য ধৰি থাকিবলৈ শিকাইছে। সেইবাবেহে মনস্বী মাধৱদেৱ পুৰুষে লেখি গৈছে:—

হৰিনাম ৰসে বৈকুণ্ঠ প্ৰকাশে
বহে অমৃতৰ নদী।
শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰে পাৰ ভাঙি দিলে
বহে ব্ৰহ্মাণ্ডক ভেদি॥

শ্ৰীউপেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা।

আদিচৰিত্ৰ বিষয়ে।

আদিচৰিত্ৰ শ্ৰীমাধৱদেৱৰ ৰচিত বুলি বহুতে বিশ্বাস কৰে, কিন্তু কেতিয়াও শ্ৰীমাধৱদেৱৰ সুমধুৰ লেখনীৰূপসা ওলোৱা নহয়। ভক্তিৰত্নাৱলী আদি যিকেইখন মহামূল্য শাস্ত্ৰ প্ৰণীত কৰিছিল, সেইবিলাকৰ লগত আদিচৰিত্ৰ তুলনা হব নোৱাৰে। ইয়াৰ পদাৰশৃঙ্খল ভাব কেৱল পুস্তকৰ গৌৰৱ বঢ়াবৰ কাৰণে "শ্ৰীশঙ্কৰ নাৰায়ণ সম্বাদ" শ্ৰীমাধৱ ৰচিত বুলিছে, ই সম্ভৱপৰ নহয়। আৰু এই চৰিত্ৰত প্ৰণালী বিলাক কুৎসিতভাৱে লিখিত হৈছে। শ্ৰীমন্তশঙ্কৰদেৱৰ জীৱনী আৰু বংশাৱলি ভক্তপ্ৰকাশিক, ৰামচৰণঠাকুৰ দৈত্যাৰি ঠাকুৰ, ৰামানন্দদ্বিজে, সাৰ্ব্বভৌমভট্টাচাৰ্য্যে ভোষণ আৰু কণ্ঠ ভূষণে প্ৰণীত চৰিত্ৰত লিখিত মতকে বৰদোৱাআদি থান সত্ৰ বিলাকত আজি পৰ্য্যন্ত প্ৰচলিত। ৫৩৭৩/অ

আদিচৰিত্ৰে কন্দ লক্ষ্মীৰ গৰ্ভত সূৰ্য্যৰ সন্তান শঙ্কৰ আৰু সুমন্ত জন্ম হয়। এইসুমন্তৰ বংশৰ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ আমাৰ দেশৰ লোক বুলি বুজাইছে। আন অৰ্থাৎ ছয়খান চৰিত্ৰত লিখিত আছে কৃষ্ণ পণ্ডিত প্ৰমুখ্যে ছয়জন ব্ৰাহ্মণ চণ্ডীবৰ প্ৰমুখ্যে ছয়জন কায়স্থ এইবাৰভূঞা নামে প্ৰসিদ্ধ। এই-সকলৰ নাতি পোৱাদি আজিলৈকো বৰ্ত্তমান আছে। ৰামচন্দ্ৰ ৰজাৰ এগৰাকী মহিষীত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ-ঔৰসত আবিৰ্ভূত জন্ম হয়। তেওঁৰ পুত্ৰ ১ জোৱাল ২ ৰসন্ত। আদিমতে অজ্ঞানত ৰামচন্দ্ৰ ৰজাক বধ কৰি পিতৃ-বধ দোষত পৰিল। পিতৃৰ অন্ত্যেষ্টি কৰ্ম্ম কৰি, ব্ৰাহ্মণবিলাকে হিংসা কৰি, খেৰবান্ধি জুইদি আধাপোড়া কৰাৰ পিচত প্ৰসিদ্ধ তীৰ্থৰাজ পিতৃ ক্ৰোড় (ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ) জল আৰু স্থলত বহি, ধ্যানত আছিল। কিছুমান দিনৰ পিছত, তেওঁৰপুত্ৰ জোৱালে চন্দ্ৰস্নানে বাণাঘাত কৰে। এই আদিমতক কটা ঠাইডখৰ আৰকাটি মুখ বুলি আজিলৈকো চলিত আছে।

ইন্দ্ৰপ্ৰস্থত (দিল্লি) পৰীক্ষিত ৰজাৰ ৰাজত্ব-কাল ১২৯ শতাব্দি ২৩০৮ কলিযুগত, শ্ৰীকৃষ্ণ-দেউ বৈকুণ্ঠপ্ৰয়াণ হোৱাৰ পিছত ১৪০০বছৰ ভুক্ত হোৱাত শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ অৱতাৰ হয়। ১২৪২ বছৰ ধৰিলোৱা।

আদিচৰিত্ৰমতে পৰীক্ষিত, জন্মেজয়, বিক্ৰমাদিত্য • • • প্ৰতাপ্যাৰ, মায়ামত, মৰিগমুদ্ৰ, মনোহৰ, লক্ষ্মীকন্যা ইত্যাদি।

জীৱন চৰিত্ৰমতে। সুপাহগিৰি, হেমগিৰি, কৃষ্ণগিৰি গন্ধৰ্ব্বগাৰ চাৰাৰ কৃষ্ণকান্তি কন্যা ইত্যাদি। এতিয়া দেখা যাওক সুমন্তৰ পুত্ৰ কৌনজ, চণ্ডীবৰ, লণ্ডীবৰ ইত্যাদি।

বৰ্ত্তমান বিচাৰৰকাৰণ ১ পদ অশুদ্ধ, ২ বংশাৱলী অমিল, ৩ অনিৰুদ্ধে শাস্ত্ৰচুৰ কাৰ তাতে থকা, ৪ৰ্থ দিহিং দক্ষিণপাট শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ পতা হেম চণ্ডীবৰ লণ্ডীবৰ।

অনন্তত শঙ্কৰদেৱক নিজবংশাৱলীত সুমুৱাই লৈ ধন্যহয়— বংশৰ মৰ্য্যদা বৃদ্ধি হব। যদি আদি চৰিত্ৰ মাধৱদেৱৰ ৰচিত হয় তেনে আন চৰিত্ৰ পিছত ৰচিত। পূৰ্ব্ব ৰচিত চৰিত্ৰ এৰি, শেষৰ কিজনে আন মতে লিখে। অতএব আদি চৰিত্ৰহে পিছত লিখা—একটি ধ্ৰুব। যেনে শ্ৰীমন্তামেখোৱা ঠাই খোৱাবৰ লিখা হৈছে ইত্যাদি।

শ্ৰীলক্ষ্মীকান্ত মহন্ত
অহণি সত্ৰ